

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra filozofie a společenských věd

Pohled společnosti na čarodějnice a čarodějnictví v průběhu věků: s důrazem na komparaci současnosti a 17. století

Bakalářská práce

Autor: Nikola Poláková
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání
Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: doc. Mgr. Martin Paleček, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. et Mgr. Jan Černý, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Nikola Poláková

Studium: P17P0436

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Pohled společnosti na čarodějnice a čarodějnictví v průběhu věků: s důrazem na komparaci současnosti a 17. století**

Název bakalářské práce AJ: The Society View on Witches and Witchcraft over the Ages: with Emphasis on Comparison in the Present and in the 17th Century

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabírat čarodějnictvím a čarodějnicemi v evropském kontextu s důrazem na české země. Pokusí se vysvětlit jaký byl na ně pohled od starověku až do 18. století. Záměrem práce je komparace představ na čarodějnice v různých časových úsecích a na různých místech. Půjde především o komparaci 17. století a současnosti. Budou zmíněny i nejdůležitější události jako jsou například čarodějnické procesy. Práce se nevyhne analýze procesů z Velkých Losin ve srovnání s prací ostatních inkvizičních tribunálů.

RONALD HUTTON. The Witch: A history of fear, from ancient times to the present. New Haven: Yale, 2018. ISBN 978-0-300-23867-9. JAKOB SPRENGER, HEINRICH KRAMER a JITKA LENKOVÁ. Malleus maleficarum: Kladivo na čarodějnice. 2. vydání. Praha: Levné knihy, 2005. ZDENĚK VÁŇA. Svět slovanských bohů a démonů. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-187-6. WOLFGANG BEHRINGER a VLADIMÍR CINKE. Čarodějnictví- Globální historie. Praha: XYZ, 2016. ISBN 978-80-7388-760-5. KURT ARAM a PAVEL KRUMMER. Magie a mystika v minulosti a současnosti. Praha: Volvox Globator, 2013. ISBN 978-80-7207-892-9.

Garantující pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Martin Paleček, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Jan Černý, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 21.3.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne 13. 7. 2021

Nikola Poláková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce doc. Mgr. Martinu Palečkovi, Ph.D. za jeho nedocenitelné rady, vstřícnost a ochotu při vedení mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala svým blízkým za podporu, které se mi od nich dostávalo při psaní.

Anotace

POLÁKOVÁ, Nikola. *Pohled společnosti na čarodějnice a čarodějnictví v průběhu věků: s důrazem na komparaci současnosti a 17. století*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 67 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá tematikou čarodějnictví v evropském kontextu s důrazem na české země. Jejím úkolem je představit přehled různých představ o čarodějnicích, čarodějnictví a jejich projevech v různých časových etapách, na různých místech a také jejich komparaci. Důraz je kladen na komparaci 17. století a současnosti. Práce si také všímá důležitých událostí, mezi něž patří například čarodějnické procesy. Probíhá zde i analýza procesů z Velkých Losin ve srovnání s aktivitou jiných inkvizičních tribunálů. Jsou zde popsány mimo jiné i důsledky pověřivosti, čarodějnické hysterie a následných honů na čarodějnice, a i jejich případný vliv na dnešní dobu. Vyobrazuje také dnešní představy a formy čarodějnictví a jejich odraz ve vnímání čarodějnic dnešní společností. Práce dále také představuje koncept čarodějnic v literatuře a možnosti didaktického využití tohoto tématu ve výuce, a to zejména ve společenských vědách.

Klíčová slova: čarodějnice, čarodějnictví, hony na čarodějnice, procesy, pověřivost, perzekuce

Annotation

POLÁKOVÁ, Nikola. *The Society View on Witches and Witchcraft over the Ages: with Emphasis on Comparison in the Present and in the 17th Century*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 67 pp. Bachelor Degree Thesis.

This Bachelor Thesis deals with witchcraft in a European context and focuses primarily on the Czech Lands. Its purpose is to present an overview of various ideas about witches and witchcraft and their manifestations in different time periods and in different places, and also to compare them. It provides a detailed comparison of the 17th century and the present. Important events are also noted, including the witch trials. The Velké Losiny trials are analysed in comparison with other inquisitorial tribunals. The implications of superstition, witch hysteria and subsequent witch hunts are described, among other things, and their possible influence on our times. It also depicts today's ideas and forms of witchcraft and their reflection on the perception of witches in today's society. The Bachelor Thesis also introduces the concept of witches and witchcraft in literature and presents ideas on how this topic can be put to didactic use in teaching, especially in social sciences.

Keywords: witch, witchcraft, witch hunts, trials, superstition, persecution

Obsah

Úvod	9
1 Magický svět starých Slovanů	11
1.1 Role kněžích, čarodějů a vědem ve slovanské kultuře	12
1.1.1 Čarodějové a vědmy	12
1.2 Magie – kouzla, čáry a věštby	13
1.2.1 Hospodářská magie	14
1.2.2 Rodinná a individuální magie	15
1.2.3 Věštby	17
1.3 Náboženský rozpor	18
2 Magie a čarodějnictví ve středověku	19
2.1 Raný středověk a představy o magii a lidech magii provozujících	19
2.2 Církevní teorie o čarodějnicích ve vrcholném středověku	20
2.3 Čarodějnictví v pozdním středověku	22
3 Novověké čarodějnice pevninské Evropy	24
3.1 Satanická čarodějnice	25
3.2 Možná příčina	26
3.3 Konec pověr	27
4 Novověké čarodějnice na Britských ostrovech	28
4.1 Tradice víry ve skřítky a víly	28
4.2 Začátky honů na čarodějnice	28
4.3 Přelom 16. a 17. století	29
4.4 Anglie	29
4.5 Skotsko	29
5 Případy čarodějnic v českých zemích	31
5.1 První případy	31
5.2 Čarodějnické procesy na Jesenicku	33
5.3 Nejznámější procesy v Čechách	34
6 Temná historie losinských procesů	35
6.1 Hostie	35
6.2 Případ děkana Lautnera	36
6.3 Konec procesů	39
7 Konec honů na čarodějnice, aneb jak je to s nimi v současnosti?	40

7.1	Konec legálních procesů na čarodějnice v Čechách	40
7.2	Čarodějnictví dnes	41
7.2.1	Pozitivní vztah k magii a čarodějnictví	41
7.2.2	Wicca.....	41
7.2.3	Tarot	42
7.2.4	Šamanismus a Neošamanismus.....	42
7.2.5	Moderní satanismus	43
7.2.6	Magie chaosu	44
7.2.7	Spiritismus.....	44
7.2.8	Čarodějnictví, jako nástroj ďábla a zlých sil.....	45
8	Porovnání případu čarodějnictví z Velkých Losin a Šumperska s Britskými ostrovy a vnímání čarodějnictví v současnosti: shrnutí a porovnání.....	48
8.1	Porovnání procesů z Velkých Losin a Šumperska s procesy z Britských ostrovů.....	49
8.1.2	Britské ostrovy v kontrastu k procesům z Velkých Losin a Šumperska.....	50
8.2	Porovnání vnímání čarodějnictví v současnosti.....	51
9	Koncept čarodějníc a čarodějnictví v literárních dílech.....	52
9.1	Literatura světová	52
9.1.1	Nathaniel Hartworne – Šarlatové písmeno	52
9.1.2	Victor Hugo – Chrám Matky Boží v Paříži.....	52
9.1.3	Otfried Preussler – Čarodějův učeň	53
9.1.4	J. K. Rowlingová – série Harry Potter.....	53
9.1.5	Roald Dahl – Čarodějnice.....	54
9.2	Literatura česká.....	54
9.2.1	Václav Kaplický – Kladivo na čarodějnice	54
10	Možné didaktické využití tématu čarodějnictví ve společenských vědách	55
10.1	Návrh metodického listu.....	55
10.2	Návrh projektového vyučování.....	58
	Závěr.....	60
	Seznam použitých zdrojů:	62
	Použitá literatura:	62
	Elektronické zdroje:	65
	Přílohy	67
	Příloha A.	67

Úvod

Čarodějnictví. Dnes již všem dobře známý fenomén, který se v českých zemích, zemích Evropy, a dokonce i ve zbytku světa podstatně podílel na tvorbě dějin naší moderní společnosti.

Víra v čarodějnice a čarodějnictví je tu s námi od počátku veškeré kultury a vzniku společnosti. Ať už v podobách různého šamanismu v dobách paleolitu, přes důvěru v mágy a kněžky ve slovanském náboženství během raného středověku až po pověry spojené s lidovým léčitelstvím a kouzly v čase novověkých křesťanů. Jak v pozitivním, tak i pejorativním významu hrála důležitou roli především víra a později také strach. Víra jako určité přesvědčení a strach jako jeden z jejích prostředků byly klíčové pro ukotvení tehdejších a dnešních domněnek, které o čarodějnicích západní společnost má.

Tato práce se proto pokouší porovnat, rozkrýt a snad i obhájit představy o čarodějnictví, jež jsou v naší kultuře přítomny. A to v různých etapách, na různých místech Evropy, včetně území Velké Británie. Je důležité si také uvědomit, že mnoho lidí má mylnou domněnku, že čarodějnické procesy se odehrávaly pouze během dob „temného středověku“, avšak ve skutečnosti většina krvavých honů na čarodějnice se stovkami až tisíci oběti je úkazem novověku. Což nemusí znamenat, že byl předtím ve středověku pojem čarodějnice pouze negativního rázu, ale spíše na to bylo nahlíženo z jiného úhlu. V zásadě to byl případ od případu a tyto jednotlivé situace nevedly k řetězové reakci masového obviňování vynucené torturou, jako tomu bylo například v novověkých procesech. To se ve své práci pokusím představit a vysvětlit důvody rozdílného nahlížení na tuto problematiku v různých etapách, a následný vývoj situace.

Dále také práce představuje důležité události, mezi nimiž stojí za zmínku notoricky známé Losinské procesy z druhé poloviny 17. století v čele s hrozivým inkvizitorem Jindřichem Františkem Bobligem z Edelstadtu nebo například funkce jiných inkvizičních tribunálů na evropském území. V práci proběhne analýza těchto procesů a jejich následná komparace. Práce se nezabývá honem na čarodějnice a následným upalováním dále než do 18. století, a to z toho důvodu, že v 18. a 19. století se změnily podmínky ve společnosti a s tím i víra a dbalo se více na vymýcení pověr a tmářství z mysli obyčejných lidí. Avšak je nutné říct, že k čarodějnicím a jejich podobě se práce vrací v souvislosti s porovnáním se současností, tedy 21. stoletím. Vysvětlí, jak čarodějnictví vypadá dnes a v jakých souvislostech a jevech se představy čarodějnic promítají do naší společnosti. Jako například satanismus, wiccanství apod. Mimo jiné je zde i lehce nastíněna možná interpretace

některých klíčových literárních děl z českého prostředí souvisejících s touto tematikou. Jednou z nich je velice známé Kladivo na čarodějnice od Václava Kaplického, které získalo název podle stejnojmenné příručky dvou dominikánských mnichů.

Práce je také doplněna o možnost a jistý příklad didaktického využití ve výuce společenských věd, religionistiky či jiných souvisejících oborů.

1 Magický svět starých Slovanů

O starých Slovanech a jejich náboženství máme omezené množství informací. Nicméně z toho, co víme, vyplývá, že Slované měli hospodářsko-válečnickou kulturu. Byli to také lidé, jež magie provázela každodenním životem a kteří měli komplexní náboženství s bohy, nižšími bytostmi a duchovními průvodci. Při zkoumání Slovanů na našem území a jejich analýze je důležitá podobnost se Slovany z jiných částí Evropy a také se současnou kulturou a praktikami. O jejich zvycích a kultuře můžeme čerpat informace např. z dobových záznamů církevních představitelů na našem území (viz Čeněk Zíbrt), z dobových záznamů jiných společností (např. Byzantský historik Prokopius mluví o Slovanech ve třetím dílu *Historiai*)¹, z archeologických nálezů nebo dokonce díky některým přežívajícím praktikám u současných slovanských národů (viz Monika Kropěj).

Žádná ze společností nemůže existovat bez mýtů, které umožňují porozumění světu. Starodávne společnosti ani jinou alternativou neoplývají. Jejich svět je právě tvořen skupinou příběhů o stvoření světa, hrdinech a společnosti, které nazýváme mytologií.² Mytologie pomáhala lidem s orientací ve světě a také v řádu společnosti. Měla úlohu jakési ústavy.³ Do kapitoly o Slovanech zahrnují především vztah předkřesťanských Slovanů k magii a magickým rituálům. Náboženství jako takové omezují, a to z toho důvodu, že slovanské obyvatelstvo bylo velice brzy pokřesťanštěno a naše kultura vychází především z křesťanské nauky.

Magie ale není sama o sobě náboženstvím, spíše však samostatným postupem, který je funkční na základě svého vlastního systému bez zásahu boha.⁴ Právě proto je pravděpodobné, že po boku křesťanství vydržely magické praktiky a různé amulety mnohem déle, zlomky dokonce do současnosti. Dle hypotézy antropologa Pascala Boyera, je magie neustále přítomná i přes veškerou vědu, náboženství, či filozofii, jež magii zastihují. Její přítomnost je prakticky v každé společnosti a se vzájemnými podobnostmi.⁵

¹ BERANOVÁ, Magdalena. *Slované*. Druhé vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 2015. Historická řada. ISBN 978-80-7277-538-5, s. 224.

² TŘEŠTÍK, Dušan. *Mýty kmene Čechů: (7. – 10. století): tři studie ke „starým pověstem českým“*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Česká historie, sv. 11. ISBN 80-7106-646-X, s. 15.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž, s. 21.

⁵ BOYER, Pascal. Informal religious activity outside hegemonic religions: wild traditions and their relevance to evolutionary model. *Religion, Brain & Behavior*. 2019, s. 1–14. ISSN 2153-5981, s. 2–12. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/2153599X.2019.1678518>.

Slované měli svoji víru v nadpřirozenou moc a v příslušníky kmenů, jež byli nositeli znalostí, které obsahovalo jejich kulturu. Magie sloužila k tomu, aby lidé zabezpečili svou budoucnost před nemocemi a neštěstím. Bylo tedy zapotřebí, aby se obraceli na někoho, kdo magii ovládal. Prostřednictvím magických rituálů, formulí i prostých rad měli lidem daní příslušníci (čarodějové, vědmy apod.) pomáhat a vykládat onu nadpřirozenou sílu. Lidé je proto měli v úctě a považovali je za vážené rádce a pomocníky. V některých oblastech dokonce i za kmenové vůdce.

1.1 Role kněžích, čarodějů a vědem ve slovanské kultuře

Kult slovanských božstev a veřejných rituálů patřil do kompetence obvykle kněžím, jež byli organizovanou skupinou. Vyvíjeli se však obvykle v úzkých oblastech, kde se slovanské náboženství udrželo delší dobu (8.–10. století)⁶. Na našem území se pravděpodobně nevyskytovali, proto je pro tuto práci mnohem podstatnější se zaměřit na vliv a roli čarodějů a jejich ženských protějšků. Nižší úroveň démonolatrie⁷ měli na starost převážně čarodějové a k jejich protikladu vědmy a hadačky. Největší rozdíl mezi těmito dvěma společenskými skupinami byl v tom, že čarodějové a vědmy měli své pole působnosti především v soukromých magických praktikách a kněží platili často za kmenové vůdce a vedli veřejné oslavy a obřady. Avšak rozdíly mezi nimi nebyly příliš ostré, neboť se kněží stejně jako čarodějové a vědmy uchýlovali k nejrůznějším předpovědím a hadačství. I přes časté zákazy, hrozby a upalování čarodějnic ze strany církve se démonolatrie a stejně tak její nositelé udržela v lidové kultuře až do novověku po boku křesťanství.⁸

1.1.1 Čarodějové a vědmy

Slovo „čaroděj“ je všeslovanské a má souviset s rytím čar a obrazců do země, jež bylo součástí magických rituálů, vyvolávání duchů a jiných kouzel. Podobně je tomu u označení věd, vědum a vědma, která jsou odvozená od slova věděti.⁹

⁶ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-187-6, s. 196.

⁷ Démonolatrie je uctívání nižších bytostí, jako jsou přírodní duchové a démoni. Na našem území je to například vodník nebo víla (pozn. autora).

⁸ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*., s. 191.

⁹ Tamtéž.

Někdy bylo i rozlišené, zda příslušník této vrstvy vykonával magii škodlivou (čaroděj, čarovník) či přínosnou (znachor, mudrc). Jednoho se lidé báli a druhého uctívali.¹⁰

Velký zástup pojmenování vyplývá z širokého spektra aktivit čarodějů a vědem, jako je hádání budoucnosti, ochrana proti zlu, léčení za pomoci bylin, příprava nejrůznějších jedů a nápojů lásky, zhotovování amuletů a škapulířů¹¹ zajišťování úrody, účast při obřadech, jako je narození, svatba nebo pohřeb. Jejich kompetence byla velice široká, od potřeb v hospodářství, přes lékařskou praxi až po roli partnerských poradců v sexuálních záležitostech. Nešlo však o organizovanou skupinu, ale především o jednotlivce. Muži vystupovali spíše veřejně a ženy konaly tyto věci v ústraní. Svě znalosti předávali ústně a pomocí tajných iniciací a jejich moc nad lidmi nebyla založená pouze na šikovnosti a podvodech, jak by se dalo soudit podle církve, ale vycházeli především ze speciálních schopností jako je sugesce, hypnóza či extatické stavy, které je možné navodit různými technikami (zpěv, tanec, pokřik) nebo pomocí psychotropních látek.¹² Lékařství a ošetřování patrně také doprovázely kouzla a zaříkávání, avšak mělo to funkci zlepšení psychického stavu opečovávané osoby. Slované podle všeho sbírali hodně léčivých bylin a různých jedovatých látek.¹³

1.2 Magie – kouzla, čáry a věštby

Magie je bezesporu nejrozsáhlejším nejvíce zakořeněnou představou předkřesťanského světa. Jakožto prvotní snaha člověka o ovládnutí přírodních sil byl zaměřen převážně na hlavní potřeby praktického života, a proto nezanklil přes všechny zákazy a nátlak církve po přijetí křesťanství a mnohdy se udržel v podobách pověřčivých zvyků a představ do dneška. Hlavní představou bylo to, že příroda není neosobní realitou, ale všechny její zákony a síly jsou projevem živých bytostí, podobných jak lidem, tak i zvířatům. Avšak lidskému oku byly neviditelné. Příroda člověka nejen živí, ale má moc i brát a usmrcovat, což má znamenat, že v ní žijí vedle dobrých bytostí i bytosti zlé. Lidé se proti nim proto snažili chránit nebo si je aspoň udobřit a naklonit na svou stranu.

¹⁰ Tamtéž, s. 192.

¹¹ Škapulíř byl nejčastěji kožený váček se šňůrkou pro upevnění na krk a nošený pod oblečením, naplněný vonnými bylinami a často doplněn o léčivé kameny. Sloužil jako ochrana před zlými duchy a nešťastnými událostmi (pozn. autora).

¹² VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*, s. 192.

¹³ BERANOVÁ, Magdalena. *Slované*, s. 254.

Další domněnkou je, že tyto síly mají širokou působnost a mohou být tedy přenášeny jak dotykem, tak i přenesením.

A třetím působením magických dějů je to, že nejen činy, ale i slova a myšlenky mají moc převádět představy ve skutečnost. Jejich forma závisela na účelu. Jestli se jednalo o dobro nebo zlo, léčení nebo ochranu. Ony nabyté vlastnosti se získávaly pomocí nápojů, úkonů, zaříkaní či nošení talismanů a amuletů.¹⁴ Vzhledem k účelu můžeme tyto akty rozdělit do několika kategorií. A to na magii hospodářskou, která měla usilovat o zajištění úrody a daření se dobytku. Dále na magii osobní a rodinnou, jež chránila jedince i celé rodiny před zlem a poslední zvláštní kategorií sama pro sebe mají představovat věštby, které sloužili zájmům větší společnosti, jako jsou rody nebo celé kmeny.¹⁵

1.2.1 Hospodářská magie

Protože největší starostí zemědělců byla plodnost obilnin a dobytka, provádělo se mnoho činností spojených s magií a její symbolikou jako například jarní vynášení smrti, přeskakování svatojánských ohňů apod. Kromě toho se v krajích prováděli jiné, často inepčnické praktiky např. při zahájení orby.¹⁶ Již od pradávna byla ve zvyku tzv. sakrální orba, jež byla obřadně prováděna vládcem rodu nebo kmene. K rozpuku plodivé moci polí mělo sloužit např. válení se po poli. K obřadu se tajně vybíraly ženy bez mužů, a to především panny, stařeny, vdovy či ženy neplodné. Často u toho byly i nahé a zpívali přitom nahlas obřadní písně.¹⁷ Zásadní byla ochrana zasetých polí před nejrůznějšími démony a zlými čarodějnicemi. K tomu mohlo sloužit zapichování rožňů do země, pálení kopřiv a věnců nebo obíhání polí se zapálenými pochodněmi.¹⁸ O nic menší péče byla soustředěna na dobytek, kdy se často usilovalo o navýšení jeho plodnosti a rozmnožování nebo ochranu před nemocemi a zlými kouzly. Hlavní symbol plodnosti a života mělo představovat vejce. Jeho síla se přenášela na dobytek jeho koulením po zvířecím hřbetě, případně pod nohama.¹⁹ Vejce zůstalo důležitou symbolikou i během křesťanství a např. ve Slovinsku jako magická

¹⁴ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*, s. 229.

¹⁵ Tamtéž, s. 230.

¹⁶ Tamtéž, s. 230–231.

¹⁷ TŘEŠTÍK, Dušan. *Mýty kmene Čechů: (7.-10. století): tři studie ke "starým pověstem českým"*, s. 113.

¹⁸ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*, s. 230–231.

¹⁹ Tamtéž.

praktika zůstává dodnes.²⁰ Vejce mohlo sloužit jako amulet všedního dne, nebo dokonce i při černé magii. U východních Slovanů byla rozšířená také malovaná vajíčka vypálená z hlíny.²¹ Jindy zase bylo potřeba pomocí kreativní magie vytvořit k rozmnožení dobytka jejich figurky z těsta, hlíny, dřeva či z kovu.²² Co se náboženských představ týče, velkou roli zde hrála zvířata, jako je kůň, slepice a kohout (kontrastně k vejci, kohout nebo slepice sloužili jako symbol smrti).²³ Na našem území bylo především zvykem předkládat zvířatům zbytky štedrovečerní večeře.²⁴ Ale to až v pozdějších dobách, kdy zde už bylo nastoleno křesťanství, ale byl tu stále přítomný náboženský dualismus.

1.2.2 Rodinná a individuální magie

V tomto odvětví slovanské magie bylo cílem získání blahobytu, zdraví, šťastného milostného života, ochrana proti zlu anebo naopak povolávání neštěstí na své nepřátele. Zrní a vejce byly velice silnými magickými prostředky používanými při zajišťování štěstí, zdraví atp. Stejně tak podvojně plody, rostliny s velkým počtem listů nebo kořeny v podobě lidských postav. Případné nošení talismanů a amuletů mělo zajistit štěstí svému majiteli, obdařit jej vytouženými schopnostmi a případně ho ochránit před zlem. Amulety se obvykle vytvářely z různých materiálů jako je kov, dřevo či kámen a bylo do nich ryto v určitých hodinách a během daných konstelací hvězd.²⁵ Zdá se, že byl rozdíl mezi talismanem a amuletem. A to převážně v tom, že talisman byl přívěsek na krk, často se vzácným kamenem a byla do něho vyryta symbolika nebo slova a byl nošen ženami. Naopak amulet byl spíše mužskou doménou a měl na sobě delší nápisy, vícero znaků a nošen ve škapulíři. Také jako talismany a amulety se mohly nosit věci živočišného původu (např. vlčí oko), které měli zajistit tomu, kdo jej nosil odvalu. Avšak nejrozšířenější byly akty ochranné proti nemocem,

²⁰ KROPEJ, Monika. *Supernatural Beings from Slovenian Myth and Folktales*. Ljubljana: ZRC Publishing, 2012. ISBN 978-961-254-428-7, s. 22–24.

²¹ BERANOVÁ, Magdalena. *Slované*, s. 239.

²² VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*, s. 232.

²³ BERANOVÁ, Magdalena. *Slované*, s. 239.

²⁴ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*, s. 232.

²⁵ ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku =: Indiculus superstitionum et paganiarum*. 2. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0511-0, s. 44–45.

uhranutím²⁶, neštěstím, zlým duchům apod. Bylo v nich použito magických znaků a měli jimi být označované předměty, jež měly být chráněné. Tak to mohly být části zvířecího původu jako třeba zaječí packy nebo různé rohy, zuby a lebky, které se zavěšovaly nad kolébky, dveře nebo i přímo na krk. Lidé také využívali hojně pásků či pruhů různých látek a rostlin, jež si omotávali okolo zápěstí. Mělo jít o zabezpečení kouzla ať už uřknutí či ochraně, tzv. návazy nebo navazače.²⁷ Velice často používané byly rostliny, zejména česneku byla daná velká ochranná působnost. Podle všeho měl chránit před čarodějnicemi, uhranutím, můrou²⁸ a jinými zlými duchy. Rovněž také kopřiva, zavěšovaná nebo používaná ke šlehání měla ochránit před nemocemi a zlem. Dobře také mohl posloužit bodlák zavěšený u postele nemocného či jalovec, který měl být účinnou ochranou proti čarodějnicím. Démon se z těla zase vyháněl proutkem, který měl při jarních obřadech zdravotní funkci, protože dotykem (např. při velikonoční pomlázce) probouzel nový život.

Velice mocným pomocníkem a ničitelem všeho zlého byl samozřejmě oheň, který se páčil nejen při obřadech, ale hrál důležitou roli i v domácnostech, kde nesměl nikdy vyhasnout. Stejně tak jako oheň, měl očištnou úlohu i dým, sloužící k vykuřování, s pomocí použití kopřiv, šalvěje nebo dalších aromatických bylin.

Dále třeba uzel na opasku či na oděvu všeobecně chránil bojovníky v boji či nevěstu při opuštění domova nebo matku v šestinedělí s nemluvnětem. Dokonce měla i ochranou funkci u nebožtíků v hrobech, aby se z nich po smrti nestali upíři²⁹. Měl zde zřejmě fungovat princip zavazování či zamykání a v opačném případě rozvazování a odemykání. Proto se při porodu rozpouštěly vlasy a odemykaly všechny zámky. Do stejného druhu představ patří i kreslení ochranného kruhu. Při některých praktikách se tvořil pouze obcházením, např. při

²⁶ Uhranutí – pomocí zlého pohledu, či magickou mocí škodit, ublížit, znemožnit pohyb, ranit či seslat nemoc (MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7, s. 667.)

²⁷ ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. Věku*, s. 44–50.

²⁸ Můra/ mora – v indoevropské mytologii měla podobu nočního démona, často s vlastnostmi podobnému upírovi. Mohl to být také noční děs, který mohl způsobovat spánkovou paralýzu apod. Z toho je dnes nám známá noční můra (pozn. autora).

²⁹ Upíři – jakožto mrtví, jež vstávají z hrobů, aby škodili živým, či jako démoni, živící se živými oběťmi. Je zde velká podobnost v původních indoevropských představách o strigách, upírech morách, a dokonce i vlkodlacích. Tyto bytosti byly často zaměňovány jedna za druhou a měly vykazovat často velmi podobné vlastnosti (nemrtvá bytost, žije na pohřebištích, je spatřena obvykle v noci, měla na ně fungovat podobná protiopatření). (MAIELLO, Giuseppe. *Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-724-5, s. 87–93.)

svatbách. Podobně fungovalo i překračování a přeskakování ohně. Překračování mělo i špatné účinky proto se například nesměl překračovat nebožtík.

Speciální kategorií potom tvořila magie sexuální s nejrůznějším vyvoláním zamilovanosti za pomoci nápojů lásky, afrodisiaky a antiafrodisiaky a prostředky ke zvýšení potence či zabránění početí. Stejně prostředky jako při sexuální magii bylo možno využívat i k působení zla. Vlasy a nehty oběti se např. dávaly do ptačích hnízd, aby to vyvolalo bolesti hlavy³⁰.

1.2.3 Věštby

Životní potřebou v oblasti soukromého i veřejného života bylo předvídání budoucnosti, ať už se to týkalo úrody, vojenského tažení či osud novorozence. Věštění bylo proto součástí chrámových obřadů kněží i záležitostí čarodějů a hadaček, kteří si tuto roli udrželi i po přijetí křesťanství. K určení budoucnosti se používali osvědčené principy, známé už ve starověkých společnostech. V kultuře se v různých variantách udrželi zbytky dodnes. Prvním způsobem bylo věštění ze snů, předtuch, halucinací a extáze, což je dnes i předmětem studia psychotroniky. Dále z vnějších nahodilých znamení jako jsou pohyby nebeských objektů, z ohně nebo letu ptáků a chování zvířete. Především kohout a jeho kokrhání mělo velkou váhu. Nejenže měl ohlašovat znamení, ale také mnoho lidí se bálo vyjít z domu před zakokrháním kohouta, protože kohout měl moc svým kokrháním zahánět zlé duchy a různá jiná zlá stvoření.³¹ A třetí způsobem bylo ze záměrně vyvolaných situací, jako je lití vosku nebo z polohy odhozených předmětů.³² K věštění za použití vlastních schopností patřilo víceméně i proutkaření, kdy se virgule nepoužívalo jen na hledání vody či vzácných kovů, ale i na otázky ohledně přání. Do dnešního dne si udržel i význam věštění ze snu a jeho symboliku založenou na kontrastech a na podobnostech. Věštecké sny bylo možno navodit i schválně. Stejně tak se do současné doby zachovalo předvídání nahodilého setkání nebo hodnocení bezděčných projevů těla jako je kýchnutí. Dále z praktik bylo časté například házení předmětu přes hlavu nebo vrata.³³ Například z věštění pomocí kýchnutí nebo házení boty přes hlavu můžeme jasně vidět, že se v určitých podobách mnoho praktik dochovalo dodnes ať už v podobě potvrzení pravdivosti (tedy reakce na kýchnutí „Je to pravda!“) nebo

³⁰ VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*, s. 232–240.

³¹ ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku*, s. 66–67.

³² VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*, s. 240–241.

³³ Tamtéž, s. 242–246.

starého zvyku (hádání, zda se dívka provdá v následujícím roce podle hozeného pantofle). Tyto praktiky by se vztahovaly k tzv. hadačství, které bylo hojně i po pokřesťanštění. Lidé např. chodili k posteli nemocného a cestou k jeho k domu si všímali kamenů. Pokud pod kamenem našli něco živého např. brouky nebo červy, bylo to dobré znamení. Pokud ne, bylo to špatné znamení.³⁴

1.3 Náboženský rozpor

Ačkoliv pokřesťanštění Slovanů postupně vedlo k víře v jednoho boha a upuštění od mnoha pohanských praktik, některé nadále zůstaly prakticky10 do novověku. Jak už bylo řečeno v předchozím textu, po dlouhou dobu se ve slovanské kultuře udržel náboženský rozpor. Na jedné straně byla víra v boha, tak na druhé straně bylo běžné věřit v různé demony, upíry a jiné bytosti. To přežilo v různých pověrách, např. pro ochranu dobytka, uhrnutí či jen obětinám domácím démonům. Křesťanská víra byla hlavně jen oficiálním náboženstvím a také novějším, ale víra v nadpřirozené bytosti apod. se předávala ústně z generace na generaci. Silný rozpor byl přítomen hlavně v raném středověku, vyplývá to tak ze Zíbrtovy knihy *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku*. Ve své knize uvádí, že okolo 7. století jsou dochovány záznamy o tom, že se církevní představitelé snažili zakazovat pohanské slavnosti a bujaré tance v blízkosti kostela, případně veselé zpěvy sprostého rázu za hojného popíjení, aby nebyla pokřivena vážnost kostela a víry v křesťanského boha.³⁵ Dále v knize *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku* vypisuje dochované záznamy o tom, jak se církevní hodnostáři snažili zakazovat různé pohanské amulety, které lidé nosili i přes zákaz. Často se stávalo, že lidé předělávali své pohanské amulety tak, aby na něm byly např. znaky svatých a mohli si to tedy omluvit.³⁶

Později ve středověku a v dalších dobách jakékoliv známky o slovanském náboženství vymizely a zbyly jen magické úkony a démonolatrie jakožto pozůstatek nižší mytologie. Na to naváže další kapitola, která se bude zabývat magií ve středověku.

³⁴ ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku*, s. 79.

³⁵ Tamtéž, s. 33.

³⁶ Tamtéž, s. 44–50.

2 Magie a čarodějnictví ve středověku

Po pokřesťanštění středoevropských Slovanů se pomalu, ale jistě začalo měnit i jejich původní nahlížení na celou magickou sféru jejich původní kultury. Na démonolatrii se začalo pohlížet křesťanskými očima. A i přes přijetí křesťanství své spojení s magií nezapomněli. Jen se z bohů postupně stali lidé s velkou mocí a z božích zásahů zvláštní kuriozity.³⁷ Z práce Čenka Zíbrta či Dušana Třeštíka je zřejmé, že od používání magie ať už ve smyslu ochrany či za dosažením úspěchu se církev snažila lidi odradit jako od něčeho pohanského, nečistého a hříšného. Avšak díky lidové slovesnosti se i přes zákazy církve udrželo např. nošení ochranných amuletů a talismanů, víra v očarování a uhranutí jiných lidí či uctívání přírody.³⁸ V prvním tisíciletí bylo však trestání magických praktik na našem území relativně mírné. Všeobecná představa lidí je, že hromadné hony na čarodějnice začaly právě ve středověku, avšak ve skutečnosti šlo spíše o ojedinělé případy, které málokdy končily trestem smrti.³⁹ Původně, byly na hříšníky, jež se obraceli na hadače nebo sami používali kouzla, sesílány církevní tresty.⁴⁰ Celý středověk lidé brali za fakt, že je možné, aby závistivý soused uhranul jinému sousedovi krávu, nebo že muž byl očarován milenkou, aby ho přitahovala. Dokonce to vážně brali i kněží a považovali to za možné.⁴¹

2.1 Raný středověk a představy o magii a lidech magii provozujících

Perzekuce čarodějnic, ať už praktikujících či domnělých, byla známá již v dobách starověku. Avšak až s příchodem křesťanství v raném středověku bylo používání magie spojeno s ďábelskými praktikami. Například v Římské říši od 4. st. n. l. byla zaznamenána panika z jakéhokoliv kouzelnictví a po ustanovení křesťanství státním náboženstvím byla

³⁷ TŘEŠTÍK, Dušan. *Mýty kmene Čechů: (7. - 10. století): tři studie ke "starým pověstem českým"*, s. 166.

³⁸ BOYER, Pascal. Informal religious activity outside hegemonic religions: wild traditions and their relevance to evolutionary model. *Religion, Brain & Behavior*, s. 2–12.

³⁹ ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. Věku*, s. 15–23.

⁴⁰ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*. Praha: Horizont, 1973. ISBN 40-038-73, s. 21.

⁴¹ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*. New Haven: Yale University Press, 2018. ISBN 978-0-300-23867-9, s. 147.

veškerá magie považována za zločin a lidé za její praktikování popravováni. Ostatní části Evropy na sebe nenechaly dlouho čekat.⁴²

Křesťanství, dominantní náboženství středověké Evropy, mělo obrovský vliv na vytvoření představ o čarodějnicích, jakožto osobách škodících a uznávajících satanistickou víru, a to za pomoci mnoha různých faktorů, jakož jsou původní římské představy zlých čarodějnic či dualistického pojetí dobra a zla.⁴³ Pojetí magie, čarodějnictví a uznávání falešných bohů se utvářelo především ve 4. století v Římské říši. Křesťanství v tuto dobu vytříbilo představu používání magie, jakožto uctívání falešných bohů, tedy démonů.⁴⁴ Díky tomu, že se křesťanství stalo státním náboženstvím, mohlo nastolit krutější perzekuce a tresty pro lidi, kteří měli používat magii či vlastnit čarodějnické texty. Stávalo se tak velmi často, že se mnozí lidé zbavovali svých knih, či dokonce pálili celé domácí knihovny, a to ze strachu, že by v nich mohli být magické texty.⁴⁵ Např. také bylo nebezpečné být přistižen v noci na hřbitově, protože daný člověk byl hned obviněn, že chtěl vykrádat hroby za účelem shánění lidských ostatků pro čarování.⁴⁶

Hostilitu vůči čarodějnictví a magii však vytvořil kulturní kontext, jež poté sloužil křesťanství jako nástroj k perzekuci.⁴⁷ Křesťanští mniši poté přetvářeli postavy čarodějů a čarodějnic do podoby, vcelku slabých osob, jež využívají škodící magii a jsou lehce porazitelné svatými muži. Avšak v raném středověku se používání magie netrestalo smrtí, ale spíše se vnímalo podobně jako hřích chlíplosti nebo vzteku.⁴⁸

2.2 Církevní teorie o čarodějnicích ve vrcholném středověku

Co se týče prvního tisíciletí nadvlády křesťanství, tak zde bylo celkem málo čarodějnických procesů. O tom, že byla zaznamenána i nějaká lynčování a vyhánění z měst

⁴² BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: Globální historie*. Praha: XYZ, 2016. ISBN 978-80-7388-760-5, s. 27.

⁴³ MUCHEMBLED, Robert a NAŠINEC, Jiří. *Magie a čarodějnictví v Evropě od středověku po současnost*. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-7207-035-5, s. 15. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cec62b9a-9f52-4f74-a51e-ee31acbb78da>.

⁴⁴ KIECKHEFER, Richard. *Magic in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. ISBN 0-521-31202-7, s. 35–41.

⁴⁵ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 148–150.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž, s. 149.

a vesnic mluví i historik Behringer.⁴⁹ Nicméně zůstává, že postavení vůči čarodějnictví bylo nepřátelské a v průběhu let se ještě více prohlubovalo.

Důležitým prvkem víry v čarodějnice a zlou magii byl především ďábel a mocnosti pekelné. Starý zákon mluvil o ďáblu jako o soupeři boha. Ďábel je v řečtině nazýván diabolos (český jazyk pak z řečtiny název převzal). Byl to zástupce padlých andělů a démonů, který se po odpadnutí stal božím nepřítelem a začal mu škodit a svádět lidi na scestí. Ďábel měl sice velkou moc, ale na tu boží nikdy nemohla stačit. Nový zákon navázal na staré židovské představy a rozvinul je. Z ďábla se stal onen zlý vládce našeho světa a byl postaven do protikladu k Ježíšovi, synu božím. Největší neúspěch ďábla pak měl být v tom, že se mu nepodařilo Ježíše svést na scestí. Církev uznávala moc ďábla nad hříšnými lidmi, ale varovala ve svém výkladu před jeho přeceňováním.

Avšak pozdější čarodějnické procesy a samotná lidská víra byla s vysvětlením kněžích v rozporu. Lidem nestačilo, co jim říkali křesťanské výklady, a tak se obraceli zpět do předkřesťanských představ démonolatrie. Ústně si tak předávali příběhy o magických bytostech a jejich skutcích. Existence magických bytostí a víra v magické úkony jim pomáhala lépe vysvětlit, proč se některé věci dějí a bylo to pro ně atraktivnější a mnohdy i veselejší vysvětlení než z křesťanské nauky. Lidé křesťanskou víru přijali zejména proto, že se to po nich žádalo (viz knihy Čeňka Zírta).

Avšak později se lid ďábla, čertů a zlých mocností začal bát a věřil v jejich nadpřirozenou sílu, převahu a lstivé úskoky.⁵⁰

Zhruba od 13. století se pomalu začal ustalovat a ucelovat soubor představ o čarodějnicích, které přijímala církev oficiálně a jenž se stal později podkladem pro pronásledování podezříváných osob.⁵¹ Všechny magické úkony měly být označovány jako maleficium, tedy za magii škodící a zločin.⁵²

Církevní scholastika pak dál rozpracovávala tyto představy. Základem, na němž byla teorie o čarodějnicích založena, byla teze, že čarodějnice uzavírají s ďáblem jakousi smlouvu či pakt. Ten, kdo uzavřel smlouvu s ďáblem, pak automaticky zavrhoval Boha, Ježíše i křesťanské učení a měl se přiznat k ďáblu jako ke svému pánu. Ten mu za to měl propůjčovat moc a za její propůjčení si nárokoval po smrti člověka jeho duši. Tato smlouva měla být

⁴⁹ BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: Globální historie*, s. 110–122.

⁵⁰ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 8–9.

⁵¹ Tamtéž, s. 9.

⁵² HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 153.

podle všeho podepsána krví a smlouvu měl mít v úschově většinou d'ábel, aby nebylo možné ji zničit a zachránit tak hříšnickovu duši. Podepsání smlouvy s d'áblem a tím pádem i odpadnutí od církve začalo být bráno za největší kacířství (viz příloha). A později se i věřilo, že čarodějnice a kacíři se dopouštějí nejrůznějších sexuálních praktik s d'áblem ať už ve zvířecí či lidské podobě.⁵³

Hutton souhlasí s Behringerem, že k procesům s čarodějnicemi, jež končily trestem smrti, docházelo, ale jednalo se většinou o ojedinělé případy, kdy zde byly jedna nebo dvě oběti. Také se domnívá, že v západní části Evropy docházelo k procesům méně často než třeba ve východní části kontinentu, kde bylo pronásledování o něco divočejší a často následovalo po různých epidemiích či hladomorech.⁵⁴

V roce 1233 zakládá papež Řehoř IX. instituci, Inkvizici římskou, kde fungují tzv. řádoví detektivové (inkvizitoři) z řad dominikánských mnichů. Moc inkvizice se snad až na výjimky rozšířila po celé západní Evropě. Inkvizice také čerpala svou moc i z faktu, že každý bez výjimky byl povinen s inkvizicí spolupracovat, jinak byl exkomunikován. Inkvizice měla za úkol vyhledávání heretiků a jejich napomahatelů. Dále je měla za úkol vyšetřovat a odhalovat. Vynesení trestu mělo být na moci světské.⁵⁵ V druhé polovině 13. století je pak inkvizičnímu tribunálu povolena tortura.⁵⁶

2.3 Čarodějnictví v pozdním středověku

Od 14. století již většina představitelů církve byla přesvědčena o velké škodlivosti magie. Veškerá magie měla být démonického původu, ať o tom její provozovatelé věděli či nikoli. Církev se snažila heretiky a kacíře potlačovat, a proto se začaly procesy čím dál více rozšiřovat nejen na jedince, ale mohli být obviněny i celé organizace.⁵⁷ Avšak tyto procesy stále neměly onu strašlivou podobu masových procesů v novověku. V této době také dochází k rozšíření vlivu inkvizice.

⁵³ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18.století*, s. 9–11.

⁵⁴ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 154–155.

⁵⁵ CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: A. Skřivan, 2007. Karavela, sv. 3. ISBN 978-80-86493-22-0, s. 29–32.

⁵⁶ Tamtéž, s. 38.

⁵⁷ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 162–163.

Hon na heretiky se postupně mění v hony na čarodějnice.⁵⁸ K honům na čarodějnice dochází jak v Německu, tak Francii nebo Velké Británii. V Itálii se dokonce některých procesů účastnil jako nejvyšší inkvizitor i sám papež. Vše probíhalo za mocenských a politických bojů, takže se i stávalo, že obviněna byla šlechta jako například v Irsku, kde mezi dvanácti obviněnými byla Lady Alice Kytelerová. A to zejména kvůli mocenským a církevním sporům s její rodinou. Církev zde spor vyhrála a obžalovaní byli uznáni, kacířskými heretiky, Lady Alice sama uprchla a tím si zachránila život, někteří učinili pokání, a i přesto zde byli tací, kteří takové štěstí neměli, jako např. Petronila z Meathu. Na té bylo vynuceno přiznání torturou a následně byla upálena zaživa. Stala se tak první osobou v Irsku, která podlehla tomuto neblahému osudu.⁵⁹

Velkou měrou přispěli k pozdějšímu masovému pronásledování čarodějnic také dva dominikánští mniši Jacob Sprenger a Heinrich Kramer, autoři neblaze proslulé knihy *Malleus Maleficarum*, *Kladivo na čarodějnice*. *Kladivo na čarodějnice* pravděpodobně vyšlo roku 1486 ve Špýru. Tito dva mniši se také podíleli na sepsání buly *Summis desiderantes affectibus* (Veškerou žádoucí dychtivostí) v roce 1484, jež vyzývala k potírání veškerého čarodějnictví. Přepis buly si pak vložili na začátek *Kladiva na čarodějnice* pro věrohodnější vyznění knihy.⁶⁰ Bula byla pro autory pobídkou k sepsání příručky o tom, jak mají jejich kolegové inkvizitoři bojovat s čarodějnicemi. Základ knihy spočívá ve scholastickém vysvětlení teologických pravd a právníckého popisu „správného“ postupu soudního řízení s obžalovanými z čarodějnictví.⁶¹

Celkový počet obětí v rámci perzekuce od poloviny 14. století až do poloviny 15. století byl vyšší, ale pořád šlo jen o desítky obětí, ne stovky. V tuto dobu bylo pravděpodobné, že obviní spíše z heretiky muže než ženy. Učení byli totiž hlavně jen muži a měli tak spíše přístup k vědění nebo k heretickým spisům. Stereotyp čarodějnice, který tvořil novověké představy o čarodějnicích, se začátkem 15. století ještě neobjevil.⁶²

Následující kapitola se již bude zabývat konceptu strachu ze ženy a celkové evropského strachu z čarodějnic.

⁵⁸ CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*, s. 126.

⁵⁹ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 162–164.

⁶⁰ *Malleus maleficarum – Kladivo na čarodějnice*. Přeložila Jitka LENKOVÁ Praha: Otakar II., 2000. ISBN 80-86355-82-9, s. 7–8.

⁶¹ Tamtéž, s. 8.

⁶² HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 168.

3 Novověké čarodějnice pevninské Evropy

Středověká představa o čarodějnictví jakožto hříchu podobnému chlípnosti⁶³ se vlivem času zcela změnila. Mohly za to nejen původní hony na heretiky, mocenské spory, vliv inkvizice, ale i samotný strach lidí. Jisté ale je, že představy v novověku nabyly nové a děsivější podoby, které byly často podporovány nejen inkvizitory a duchovenstvem, ale samotnou vládnoucí šlechtou.

Evropská společnost byla zmítána mnohými nejistotami. Byl zde přítomen strach z moru, válek, rozkolů víry, a především konce světa. To všechno měl mít na svědomí Satan. V tomto období se také čím dál více rozšiřuje strach z ženy. Každá lidská bytost má nepohlavní duši a pohlavní tělo. U mužů tělo odráží duši, u žen to však tak není. Muž je dokonalým Božím odrazem, kdežto u ženy tomu tak není. Žena pouze zobrazuje svou duši, ale její tělo je trvalou překážkou pro uplatnění rozumu. Z ženy se tak povedlo teologům vytvořit nižší a méně inteligentní bytost, která stojí za prvotním hříchem, přináší na svět zhoubu a smrt a která potřebuje područí muže, který by na ni dával pozor, aby svým hříchům nepodléhala a muže nesváděla na scestí.⁶⁴

I nadále mohli být obvinění muži i ženy. Ale faktem zůstává, že byly ženy zastoupeny výraznou většinou.⁶⁵

Teologové a inkvizitoři v chtěli jít příkladem a mít účinnou obranu proti rozmáhajícímu se Satanovi a využívali také zpřísňující kázně především v oblasti milostné a jež měla za následek vzrůstající sexuální frustraci a agresivitu především vůči ženám. Sexualita se totiž rovnala hříchu.⁶⁶ Kázání se stalo účinným nástrojem, který měl šířit strach z žen, ze kterých se díky učení církve stávají přímé oběti a pomocnice ďábla, a které ohrožují muže v mnoha rovinách života.⁶⁷ Mnohé výpady svatých mužů vůči ženám pak později nevyhnutelně ospravedlnily hony na čarodějnice, což můžeme vidět i v argumentaci knihy *Kladivo na čarodějnice*.⁶⁸ Na obviňování zejména žen mohlo mít svůj vliv v 16. století mimo

⁶³ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 149.

⁶⁴ DELUMEAU, Jean. *Strach na Západě ve 14.–18. století: obležená obec: II. Vládnoucí kultura a strach*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-208-9, s. 147–154. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5fc41940-22b9-11e6-918e-5ef3fc9ae867>.

⁶⁵ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present.*, s. 168.

⁶⁶ DELUMEAU, Jean. *Strach na Západě ve 14.–18. století: obležená obec: II. Vládnoucí kultura a strach*. 149–154.

⁶⁷ Tamtéž, s. 157–160.

⁶⁸ Tamtéž, s. 162.

jiné také opakované vydávání Kladiva na čarodějnice, které totiž uvádí, že čarodějnicemi jsou především ženy a také, že čarodějnictví je jedno z nejhorších možných zločinů, protože se v něm kombinuje hereze s odvrácením se od víry a uctíváním démonických sil, a také vraždy či sexuální styk se zvířaty.⁶⁹ Dalším dílem, které v této době ovlivňovalo představy lidí, byl spis Hora⁷⁰, příručka zpovědníka od Otce Juliána Maunoir, jež působil v druhé polovině 17. století v Bretani.⁷¹ Za zmínku ještě stojí publikace francouzského právníka Jeana Bodina *Démonomanie čarodějů*, která byla později i přeložena do němčiny a obohacena o představu čarodějnic scházejících se na shromážděních.⁷²

3.1 Satanická čarodějnice

V návaznosti na tyto skutečnosti se nový koncept představ zabýval satanickou čarodějnicí, pomocnicí d'áblou, která smlouvou s d'áblem nabyla magických škodících sil po tom, co zavrhla boha a učení Kristovo. Výměnou za její síly věnovala svou duši d'áblu a nemohla být tak spasena.⁷³ Tyto čarodějnice mohly někoho otrávit, uhranout, míchat čarodějné lektvary, očarovávat dobytek i lidi. Měly se často dopouštět všemožných sexuálních orgií a oslav na Sabatech, kam mohly létat jak samy o sobě, tak na košťatech či dokonce zvířatech.⁷⁴

Tento koncept byl také vykreslován tak, že nejde o nic nového nebo nedávného, ale že tento typ čarodějnic se zde vyskytoval již od starověku a že za rozmach démonických čar a moci d'ábla samotného může církevní rozkol a rozšíření křesťanství na území Ameriky a některých částí Asie. Podle všeho měl d'ábel této situace využívat ve svůj prospěch.⁷⁵

Zhruba od 60. let 16. století byla upřena pozornost na čarodějnictví jako na aktuální a akutní problém. A to od protestantského Norska, až po katolickou Sicílii.⁷⁶

⁶⁹ BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: globální historie.*, s. 141–142.

⁷⁰ Název Hora má odkazovat na bretaňskou horu, která měla být obývána čaroději a využívána pro sabaty. (DELUMEAU, Jean. *Strach na Západě ve 14.-18. století: obležená obec*, II, s. 232.)

⁷¹ Tamtéž, s. 232.

⁷² BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: globální historie*, s. 166–167.

⁷³ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 9–11.

⁷⁴ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 196–197.

⁷⁵ Tamtéž, s. 181.

⁷⁶ BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: globální historie*, s. 155.

V zemích, jež se řídily římským právem, nyní mohl inkviziční proces vést veřejný žalobce a jménem státu využívat útrpného práva k získávání informací. Avšak i země, které se římským právem neřídily a byly zhruba ve stejnou dobu podobně horlivé v pronásledování čarodějnic.

3.2 Možná příčina

Nejpravděpodobnějším příčinou by mohlo být zhoršení klimatických podmínek, tzv. malou dobou ledovou. Po celé Evropě bylo tradičně ovlivňování počasí spojované s čarodějnictvím a hlavní období malé doby ledové začalo právě na počátku 60. 16. století. V tomto období docházelo k extrémním a dlouhodobým deštům a bouřkám, které negativně ovlivňovaly úrodu a způsobovaly onemocnění dobytka po všechny roční období. Lidé v této době umírali hladem.⁷⁷ Je pravděpodobné, že mnohé venkovské obyvatelstvo bylo vyděšeno různými pohromami na svých polích, případně dobytku a nabylo přesvědčení, že veškeré jejich neštěstí je nepřirozeného původu. Když se snažilo najít viníky, docházelo k přesvědčení, že to bylo dílem působení čarodějnických sil.⁷⁸

Našlo se i pár odpůrců procesů (např. Johann Weyer⁷⁹), kteří poukazovali na to, že jedině Bůh má moc ovlivňovat počasí, a že procesy proti obviněným z čarodějnictví jsou nelidské a protiprávní. I když se tyto obrany setkaly s úspěchem, nemohly nijak zabránit začátku nové éry čarodějnických honů. A to dokonce i v místech, kde nedocházelo k příliš velkým pronásledováním čarodějnic, můžeme zaznamenat nárůst zločinů spojených s magií.⁸⁰

Od 80. let 16. století se zprávy o čarodějnických honech již netýkaly individuálních případů a obsahovaly perzekuci celých skupin. Za příklad nám může sloužit jeden tiskem vydaný leták (*Dvoje nové zprávy o tom, které čarodějnice a kteří zloduchové byli upáleni*), který informoval o upalování čarodějnic na mnoha místech po celém jihozápadním Německu a Alsasku, kde celkový počet poprav měl činit 114. Obvinění povětšinou doznávali, že škodili plodinám a obilí za pomoci krupobití a také, že zabíjeli děti. Ďábel je měl údajně

⁷⁷ Tamtéž, s. 161–163.

⁷⁸ Tamtéž, s. 157–163.

⁷⁹ Johann Weyer byl lékař, který se zabýval obviněnými čarodějnicemi z hlediska medicíny. Měl je za justiční oběti a přinejhorším za osoby trpící šílenstvím, ale nikoliv za čarodějnice, které by byly schopny ovlivnit počasí škodlivou magií. (BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: globální historie*, s. 163–164.)

⁸⁰ Tamtéž, s. 163–164.

svolat na zemský sněm na horský hrad blízko Colmaru a mělo se ho účastnit okolo 500 čarodějnic, které tam měly dorazit na kočkách či telatech.⁸¹

V mnoha evropských zemích dosáhlo pronásledování čarodějnic vrcholu na konci 80. let 16. století, a to i v odlehlých místech křesťanského světa, jako je severovýchod Pobaltí či Uhry hraničící s Osmanskou říší. V rámci katolických zemí, dosáhly perzekuce obrovského rozsahu také na konci 80. let 16. století, kdy probíhalo masivní upalování čarodějnic od jižního a západního Německa, přes Francii až po Španělské Nizozemí.⁸² Za největší hon na čarodějnice této doby by mohl být považován Hon v Trevíru. Jezuité zde hojně využívali všudypřítomných obav a univerzitních studentů, jež fámy o čarodějnictví rozšiřovali v ulicích. Dále také zde jezuité využívali mladých chlapců, které věznili a využívali jako svůj jediný zdroj informací, protože chlapci tvrdili, že se účastnili čarodějnických honů jakožto bubeníci a jsou schopni rozpoznat čarodějnice v místních měšťanech. Trevírský hon si vyžádal přes 1000 obětí.⁸³

Dalším z velkých období honů na čarodějnice jsou 40. léta 17. století v západní a střední Evropě, kdy vypukl velký zmatek v rámci pustošivých vzpour, občanských válek a mezinárodních konfliktů. Tyto situace se staly vhodnými podmínkami pro vypuknutí dalších čarodějnických panik. Postiženými zeměmi byly zejména Francie, Německo, Lichtenštejnsko nebo Polsko.⁸⁴

3.3 Konec pověr

V druhé třetině 17. století opadla v západní Evropě vlna honů na čarodějnice nebo byly i pozastaveny v důsledku růstu moci ústřední vlády, zlepšení životních podmínek, lepší hygieny a vymizení dýmějového moru. Proces modernizace státu v západní Evropě způsobil profesionalizaci mnoha úřadů, a to také napomohlo odvrácení se od pověr. Technologický vývoj také napomohl k zájmu o přírodní vědy. Víra v čarodějnice se tak stávala čím dál více okrajovou záležitostí.⁸⁵

Následující kapitola naváže popisem situace v tehdejší době na Britských ostrovech.

⁸¹ Tamtéž, s. 166.

⁸² Tamtéž, s. 168–169.

⁸³ Tamtéž, s. 172–173.

⁸⁴ Tamtéž, s. 220–221.

⁸⁵ Tamtéž, s. 225–230.

4 Novověké čarodějnice na Britských ostrovech

4.1 Tradice víry ve skřítky a víly

Stejně jako u pevninské Evropy i zde byla přítomna víra v nadpřirozené bytosti a duchy. Po celých Britských ostrovech byla silná tradice víry ve skřítky a elfy. Věřilo se, že někteří lidé, především ženy, mají schopnost se s těmito bytostmi spojit a komunikovat, a že tyto bytosti jim propůjčují magickou moc. Například lidé také věřili, že člověk, který předčasně zemřel, mohl být skřítky nebo vílami unesen do jejich světa. Víra v únosy lidí, především mladých žen a matek magickými bytostmi byla běžná ještě v Novověku.⁸⁶ Také tradice víl a skřítků byla tak populární, že se často stávala motivem na jevištích (například *Sen noci svatojánské*). Avšak podobně jako u Slovanů se postupem času představy pozměnily a došlo k vnímání skřítků jakožto démonických bytostí a pomahačů Satana. Avšak spojení čarodějnic se skřítky a vílami bylo silnější spíše ve Skotsku než v protestantské Anglii. Později se zde i častěji objevovali obvinění z čarodějnictví, kdy obviněné čarodějnice tvrdily, že se spojily s vílami a skřítky nebo byly jimi očarovány.⁸⁷

4.2 Začátky honů na čarodějnice

Stejně jako ve zbytku Evropy nenechaly hony čarodějnic na Britských ostrovech na sebe dlouho čekat.

Zhruba v 60. letech 16. století byly vytvořeny zákony o čarodějnictví, které měly poukázat na zvyšující se bdělost vůči čarodějnictví a stejně tak tomu bylo ve Skotsku, kde přicházely zákony o čarodějnictví v platnost především v důsledku narůstajících obvinění.⁸⁸ Podobně jako např. v Německu řešily skotské soudy ovládnutí počasí pomocí magie.⁸⁹

Pravděpodobně důvodem největších krutostí byl náboženské války stejně jako ve zbytku Evropy. Lidé, kteří války vedli, počítali s hony na čarodějnice právě proto, aby si zajistili popularitu lidu. Během let 1560 až 1700 bylo sepsáno něco okolo 100 brožur týkajících se démonologií a honů na čarodějnice. U jedné z brožur (*Daemonologie*, 1597) byl dokonce autorem sám Jakub IV., který se hodně zajímal o honech na čarodějnice v letech 1590-1597 ve Skotsku. Brožury byly totiž často sepsány jako reakce na konkrétní případy a

⁸⁶ HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*, s. 215–234.

⁸⁷ Tamtéž, s. 236–240.

⁸⁸ BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: Globální historie*, s. 157.

⁸⁹ Tamtéž, s. 178.

kauzy čarodějnictví.⁹⁰ Podobně jako ostatní vlny perzekucí čarodějnic, projevovala se vlna, která se zvedla s rokem 1600 zrodem nových démonologií, brožur, kázání a přetiskem starších podobných materiálů.⁹¹

4.3 Přelom 16. a 17. století

Jak už bylo zmíněno v minulé kapitole, na přelomu 16. a 17. století byly perzekuce spojené hlavně s extrémními výkyvy počasí způsobenými Malou dobou ledovou. Malá doba ledová nebyla totiž obdobím stále se zhoršujícího klimatu, ale spíše se projevovala zvýšeným počtem extrémních událostí jako např. dlouhé zimy, zkrácení vegetačního období apod. Tyto podmínky měly devastující dopad na zásoby potravin a vedly k vysokému růstu cen. Např. celý rok 1601 byl vyznačován velkou neúrodou a hladomorem v mnoha regionech.⁹²

4.4 Anglie

V Anglii byl zaveden anglický porotní soud, kde působili vzdělaní právníci, kteří objížděli dvakrát do roka několik oblastí a rozhodovali nezávisle na tlaku místních. Měli zodpovědnost především vůči ústřední vládě. A stejně jako zbytek západní Evropy, i tyto země musely čelit narůstajícímu množství obvinění z magie a čarodějnických procesů.⁹³

Protestantská Anglie byla v porovnání s jinými evropskými zeměmi v této době bohatou zemí s tradičními institucemi. Až na pár výjimek (např. občanské války) zde došlo spíše k menšímu počtu čarodějnických procesů v porovnání s Francií, Německem nebo i sousedním Skotskem.⁹⁴

4.5 Skotsko

Naproti tomu Skotsko zažilo několik vln velkého pronásledování čarodějnic. Stejně jako zbytek Evropy, i ve Skotsku rostlo povědomí o čarodějnicích zhruba od 60. let 16. století.⁹⁵

⁹⁰ Tamtéž, s. 180–183.

⁹¹ Tamtéž, s. 186.

⁹² Tamtéž, s. 184–186.

⁹³ Tamtéž, s. 169.

⁹⁴ Tamtéž, s. 209.

⁹⁵ Tamtéž, s. 210.

Proběhlo zde celkem 5 vln panického pronásledování čarodějnic. A to v 80. letech 16. století, poté dvakrát v průběhu 90. let 16. století a znovu na konci 20. let století 17. a ještě jednou v 60. letech 17. století.⁹⁶

K perzekuci čarodějnic na tomto území také přispěly životní okolnosti tehdejšího skotského krále Jakuba VI. V roce 1589 se Jakub VI. rozhodl pro uzavření sňatku s Annou Dánskou, ale setkání bylo narušeno velkou radou bouří, které zabránily Anně v plánované plavbě do Skotska, a její loďstvo bylo namísto toho zahráno k norským břehům. Problémy s cestou byly připsány čarodějnictví. Jak v Dánsku, tak ve Skotsku v době vyplutí princezny bylo vyšetřováno několik podezřelých z čarodějnictví. Ve Skotsku několik podezřelých mělo přiznat, že bouře způsobili oni. Sám Jakub VI. se účastnil výslechu. Později v roce 1591 byla upálena žena Agnes Sampsonová, údajná vůdkyně zodpovědné skupiny čarodějnic. Král v návaznosti na tuto zkušenost sepsal knihu *Démonologie* (též *Daemonologie*).⁹⁷ Jakubovy obavy mohly být také posíleny aktuální vzpourou vedenou jeho bratrancem hrabětem Francisem Stewartem Hepburnem, proti kterému byla později vedeno vítězné tažení. Francis byl později obviněn z účasti na čarodějnickém spiknutí, když umíral ve vyhnanství. Pozdní 80. léta 16. století znamenala skotskou reformaci, kdy církevní vůdci nastolili režim strohé sociální disciplíny. Ve Skotsku také existovala královská komise, složená z místních kněží a statkářů, kteří se participovali na místní politice, což samozřejmě znamenalo i čarodějnice soudy.⁹⁸

V pozdních 80. letech a polovině let 90. 16. století následovalo několik po sobě jdoucích nepříznivých let plných přírodních katastrof, neúrod, hladomoru a bídy. To vše vyústilo v sociální nestabilitu. Dvě z pěti panických vln jsou proto přímým výsledkem těchto událostí.⁹⁹ Mezi lety 1560 až 1700 došlo zhruba ke 2300 čarodějnickým procesům.¹⁰⁰ K poslední oficiální popravě ve Skotsku došlo v roce 1722, zhruba 14 let před parlamentním usnesením o zrušení všech zákonů o čarodějnictví.¹⁰¹

Na kapitolu naváže práce s vykreslením situace v českých zemích.

⁹⁶ Tamtéž, s. 210.

⁹⁷ Tamtéž, s. 210–211.

⁹⁸ Tamtéž, s. 169.

⁹⁹ Tamtéž, s. 211.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 211.

¹⁰¹ ŠINDELÁŘ, Bedřich a MÉZL, Zdeněk. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.–17. století*. Praha: Svoboda, 1986. ISBN 25-001-86, s. 98. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9c32b990-bd8b-11e2-9592-5ef3fc9bb22f>.

5 Případy čarodějnic v českých zemích

Víra v ďábla a čarodějnictví se v 16. století rozšířila i u nás. Avšak v porovnání s jinými evropskými zeměmi byla situace s perzekucí čarodějnic na našem území mírnější a přeci jen odlišná. Většinou se až na výjimky případy týkaly jednotlivců nebo maximálně dvou tří lidí. České země se takřka vyhnuly masovému pronásledování a protičarodějnické panice. Často byli obvinění lidé trestaní spíše za to, jaké škody měli pomocí čar způsobit než za čarodějnictví samotné. Relativně mírnější postup může být přikládán mimo jiné i panování Habsburků, kteří se často stavěli proti víře v čarodějnictví nebo byli tolerantnější.¹⁰² Avšak v některých oblastech, např. na Jesenicku, kde agrese vůči čarodějnicím vycházela zejména od poddaných a všeobecně nižších vrstev, se rychle přehoupla v pronásledování. Poddaní se často obávali podezřelých osob v sousedství (lidí na okraji společnosti nebo lidí vymykajících se nějakým způsobem normálu) a shledávali je jako příčinu různých krizí. Tyto vlny však byly vždy zastaveny shora, od nejvyšších kruhů, a to zejména z důvodu vysokých finančních nákladů.¹⁰³ Ale církevní hodnostáři věřili v ďábelskou posedlost domnělých čarodějnic také. Čarodějnictví brali jako skutečnost podobnou nákaze a snažili se procesy a popravami onu „nákazu“ zastavit.¹⁰⁴

5.1 První případy

První historické záznamy naznačují, že u nás procesy s čarodějnicemi začaly zhruba ve 40. letech 16. století. Jednou z prvních odsouzených na smrt upálením byla manželka městského drába Markyta v Náchodě, jež se přiznala na městském úřadě, že zná kouzelný prostředek, který dokáže oddělit milenecký pár. Měla jej vytvořit a podat skrytý v chlebu jistému Martinu Beranovi a jeho dívce, aby je od sebe odloučila.¹⁰⁵

Podobný případ se stal v dubnu 1540, kdy byla z čarodějnictví obviněna pastýřka Dorota („pastušiná Důra“) z blízkého Vysokova. V oné době byli pastýři a pastýřky známí tím, že jsou znalí bylin a koření, což se v této době prakticky rovnalo kouzlení. Když

¹⁰² KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 60–61.

¹⁰³ NEUBAUEROVÁ, Michaela. *Čarodějnické procesy na Jesenicku*. Vimperk: Víkend, 2020. ISBN 978-80-7433-299-9, s. 6–9.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 13.

¹⁰⁵ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 50.

pastýřka přišla na pivo k místní rychtářce (rychty často sloužily jako šenkovny), svěřila se jí rychtářka s tím, že se její pacholek má ženit, a že si přeje, aby na sebe byli se svou budoucí ženou laskaví. Dorota proto poradila rychtářce, aby pacholek dal do novomanželské lože vlastovčí hnízdo a uléhali na něm s manželkou.¹⁰⁶ Když někdo této době chtěl pomoci čar ublížit jiné osobě nebo zvířeti, našel u soudu málo slitování. Stále však tito lidé nebyli spojováni se satanem jako jeho pomocníci.

Například v roce 1547 se přiznala k čarodějnictví na mučení v Rakovníku děvečka Rajna, která sloužila u mlynáře. Podle výsledku byla Rajna „málo zdrženlivá“ a velice žárlivá. Četné vztahy podle všeho měla ovlivňovat pomocí čar a travičství. Jistá pěkná Káča ji měla naučit čarování a dát ji koření proti otěhotnění. Přiznala se k několika případům, kdy údajně měla otrávit milence, když si ji nechtěl vzít nebo jinou děvečku, když ji uléhala s jejím milým.¹⁰⁷ Dále byli trestáni „čarodějníci“, kteří chtěli magicky navyšovat počet svého dobytka a koní nebo naopak ubližovat cizímu dobytku. Podstata těchto obvinění tkvěla ve víře v magické účinky jistých předmětů, které mohou třeba očarovat vodu či ji otrávit.¹⁰⁸ Z hlediska církve bylo považováno za svatokrádež, pokud někdo použil při čarování svaté hostie. Dále jako magických prostředků se mohlo užívat provaz oběšence nebo nějaká věc z blízkosti oběšeného člověka. Dále nejrůznější směs koření či hlína se kterou se později manipulovalo při nejrůznějších rituálech.¹⁰⁹

I v předbělohorských Čechách byly známé určité ochranné praktiky, mimo jiné také exorcismus. Například, když se mělo stát, že po smrti nebožtík nedal živým pokoj a měl je z normálního života vyrušovat, řešilo se to obvykle s místním duchovním. Často stačila modlitba, almužna pro chudé a docházet ke zpovědi.¹¹⁰ Zde se ukazuje, že ještě v této době byla církev vnímána jako silná instituce, která si hravě poradí se zlem a ďábelskými čarami, které se boží síle nemohly rovnat.¹¹¹

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 50.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 51–52.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 53–54.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 53–56.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 59.

¹¹¹ Tamtéž, s. 8–9.

5.2 Čarodějnické procesy na Jesenicku

Čarodějnický proces slouží jako souhrnný název pro doznání všech nebo některých částí z pěti prvků zločinu čarodějnictví. A to pakt s ďáblem, obcování s ďáblem, účast na čarodějnickém sabatu či jeho pořádání, čarodějnický let, a škodící černá magie za ďáblovu asistenci.¹¹² Všechny tyto elementy byly přítomny u všech tří hlavních vln procesů na Jesenicku.¹¹³

Prvním zdokumentovaným procesem na Jesenicku by měl být případ Barbory Schmiedové z roku 1622. Barboru, krátce před svou smrtí, měl z čarodějnictví, travičství a žhárství obvinít její manžel Kryštof. Podle všeho měla otrávit tvarohovým koláčem a způsobit mu tzv. zlý prst, tedy ošklivý zánět a dva požáry jejich sousedů. Obvinění vznesené umírajícím člověkem bylo tehdy bráno obzvlášť vážně. Zároveň v tuto dobu se mělo údajně vyskytnout i několik dalších podezřelých okolností, a proto byla 21. června 1622 Barbora zatčena a předána právu útrpnému.¹¹⁴ Právo útrpné, nebo také tortura se mělo skládat z několika stupňů. Nejdřív se obviněným ukázaly mučicí nástroje, poté, když nechtěli vypovídat do nich byli upoutáni (např. do palečnic nebo španělských bot). Pokud se ani tak soud nic nedozvěděl, následovalo postupné utahování mučidel. Posledním stupněm bylo natahování na skřípec a pálení boků. Pokud obvinění přestáli mučení palečnicemi nebo španělskou botou, většinou pak vše přiznali na nejhorším stupni mučení, kde jim tělo vytahovali z kloubů.¹¹⁵ Zatčení a mučení Barbory mělo za následek uvěznění dalších žen, které Barbora na mučení obvinila. Jedna z nich, měla dokonce zemřít ve vězení. Našli ji zde s přelámaným vazem, podle všeho, aby nemohla svědčit proti ďáblu. Bylo vyslýcháno přes 20 osob. Ačkoliv není jasné, jak případ přesně skončil, z dobových záznamů v Nise vyplývá, že pravděpodobně pro obviněné ženy dopadl případ tragicky.¹¹⁶ Do roku 1715 proběhly ještě další dvě vlny čarodějnických procesů velice podobné případu z roku 1622. U některých procesů ovšem zasedal i inkviziční soud.¹¹⁷

Posledním zdokumentovaným případem čarodějnictví na Jesenicku by měl být případ Anny Marie Steinerové z Nisy. Tato žena měla být uvězněna poté, co byla „posednuta

¹¹² NEUBAUEROVÁ, Michaela. *Čarodějnické procesy na Jesenicku*, s. 12.

¹¹³ Tamtéž, s. 13.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 15.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 15–23.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 16–47.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 71–173.

zlým duchem“. V minulosti zřejmě na ní měl být vykonán úspěšný exorcismus, proto byl tento případ brán jako recidivita. Niský hejtman měl však pochyby o magickém posednutí a spíše ji vnímal jako osobu se záchvaty křečí. Za uvězněnou Annou Marií byl vyslán místní kaplan, který shledal, že další exorcismus nebude nutný. Místo toho doporučil, aby byla Steinerová převezena do špitálu sv. Trojice k držení a dalšímu vyšetření pod dohledem lékaře a prošetřit, zdali je podezřelá nemocná nebo zda byl vznik nemoci nadpřirozený.¹¹⁸

5.3 Neznámější procesy v Čechách

Notoricky neznámějšími čarodějnickými procesy (zejména díky románu Václava Kaplického) byly procesy ve Velkých Losinách a na Šumpersku z 80. let 17. století vedené inkvizitorem Jindřichem Františkem Bobligem z Edelstadtu.¹¹⁹ Losinským procesům však bude věnována celá další kapitola.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 173.

¹¹⁹ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 97–98.

6 Temná historie losinských procesů

Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, pravděpodobně nejznámějšími čarodějnickými procesy byly procesy vedené v oblasti panství Velké Losiny (v tehdejší době patřící rodu Žerotínů) na Olomoucku. Zde, pod vedením inkvizitora Jindřicha Františka Bobliga z Edelstadtu, trvaly procesy od roku 1678 do poloviny 90. let 17. století a vyžádaly si životy více než 100 lidí.¹²⁰

6.1 Hostie

Vše mělo začít na Velikonoční pondělí roku 1678 v sobotínském kostele, kdy žebračka Marie Schuhová byla přistižena ministrantem při svatém přijímání, jak schovává posvěcenou hostii namísto toho, aby ji snědla. Na dotaz, proč tak udělala, vypověděla, že jí o to požádala porodní bába Dorota Groěrová, protože jí špatně došla kráva. Dorota věřila, že by kráva mohla opět začít lépe dojít, kdyby jí podala hostii na kousku chleba. Při výpovědi žebračka uvedla mimo jiné i to, že Dorota dostala radu od staré Davidové.¹²¹ V této době šlo o celkem známou pověru.¹²² Farář Eusebius Leander Schmidt, kterému byla událost oznámena, podal udání vrchnostenskému hejtmanu Adamu Vínarskému z Křížova. Hejtman zase o celé události řekl hraběnce Angeli Sibyle z Galle, rozené ze Žerotína, která byla v té době poručnicí nezletilých žerotínských dědiců Maxmiliána Františka Antonína a Jana Jáchyma Žerotína, a která měla v zastoupení na starost mimo jiné i jejich panství Velké Losiny. Hraběnka rozhodla, aby vážný prohřešek zneuctění hostie byl pečlivě prošetřen a potrestán, protože ke zneuctění přibylo i čarování s hostií, což byla záležitost pro inkviziční soud.¹²³ Losiny však neměly žádného kvalifikovaného úředníka, který by se případu mohl ujmout. Hejtman byl proto pověřen, aby sehnal zkušeného inkvizitora. V Olomouci se v téže době zdržoval Jindřich František Boblig z Edelstadtu, o kterém bylo všeobecně známo, že měl za sebou čtyřicetiletou praxi jako soudce čarodějnic ve Slezsku. Bylo mu sice již více než šedesát let, ale stále platil za aktivního muže. Povolání do Losin byla pro něho vítaná

¹²⁰ Tamtéž, 1973, s. 97–130.

¹²¹ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka, 1999. ISBN 80-86182-91-6, s. 269. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f234e890-37a6-11e4-90aa-005056825209>.

¹²² KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 98.

¹²³ Tamtéž, s. 97–98.

příležitost k vlastnímu obohacení.¹²⁴ Podařilo se mu vyjednat 4 říšské toлары na uhrazení nákladů cesty do Losin z Olomouce a výplatu jednoho tolaru denně. Dále pak pohodlné bydlení na zámku se stravou, a i zaopatření pro sluhu a také vyplácení diet, pokud by musel vycestovat.¹²⁵ Přijel na konci srpna do Losin a s výslechy začal 19. září.¹²⁶ Ačkoliv ve vrchnostenském inkvizičním soudu zasedali kromě Bobliga také hejtman a jiní vrchnostenští úředníci, měl pevně v rukou moc soudu sám Boblig a ostatní měli svou přítomností pouze budít dojem, že jde o kolektivní tribunál. Měl prakticky jako direktor neomezenou moc.¹²⁷ Dvě zatčené ženy se přiznaly prakticky ihned potom, co jim byly ukázány mučící nástroje. Avšak stará Davidová si stála za svou nevinou. Její přiznání bylo vynuceno až na mučidlech. Zemřela o něco později na následky svých zranění ve vězení a byla pohřbena Bobligovým služebním Joklem pod šibenicí. Nedlouho poté zemřely na hranici žebračka Marie, porodní bába Dorota a mlynářka Züllichová.¹²⁸

Boblig měl v plánu rozšířit své působení na Šumperk a brzy se mu k tomu naskytla i příležitost, když jedna z žen na mučidlech vyjmenovávala jména lidí, co zná a mezi nimi padlo i jméno ženy barvíře Kašpara Sattlera. Jeho žena byla ihned zatčena, avšak tvrdila, že je neviná. Sattler byl majetný muž mnoha konexí, který léta působil v samosprávě, proto se ve snaze pomoci své ženě obrátil na knížete Karla Eusebia z Lichtenšteina. Boblig však také nezháležel a nechal v Šumperku zřídit inkviziční soud.¹²⁹

Mezitím byli jak v Losinách, tak na Šumpersku obvinováni další a další lidé, kteří při výslechu udávali další jména lidí jak z Losin, tak i z okolních panství, a také popis toho, co měli dělat při sabatu na Petrových kamenech, případně při styku s ďáblem.¹³⁰

6.2 Případ děkana Lautnera

Eminentním odpůrcem inkvizitorových metod byl také šumperský farář Kryštof Lautner. Děkan Lautner byl znám svým negativním postojem k procesům k víře

¹²⁴ Tamtéž, s. 98.

¹²⁵ Tamtéž, s. 98–99.

¹²⁶ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 269.

¹²⁷ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 99.

¹²⁸ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 270

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*. s. 99–105.

v čarodějnictví vůbec. I on se snažil obhajovat obviněnou Marii Sattlerovou, kterou znal již od dětství.¹³¹ Byl to velice vzdělaný muž, který měl ve své knihovně několik stovek svazků různého obsahu, např. spisy teologické, filozofické, cestopisy nebo i samotné Kladiivo na čarodějnice. Nechybělo zde však okolo 40 svazků, které v této době byly považovány za heretické.¹³² Lautner však netušil, že stavěním se proti Bobligovi chystá rozsudek i sám sobě.¹³³ Poté, co bylo povoleno právo útrpné i na Marii Sattlerové, byl zatčen i její manžel Kašpar a dcera Alžběta. Mnoho losinských obviněných také jmenovalo Jindřišku Peškovou, ženu šumperského měšťana, a také Zuzanu Voglickovou, kuchařku šumperského děkana Lautnera. Během výslechů nebylo Zuzanino zatčení náhodné. Boblig měl v plánu přes ni usvědčit samotného děkana. A 3. června 1680 bylo již apelačním soudem nařízeno nechat opsat všechna obvinění, která byla vyřčena proti Lautnerovi a nechat je postoupit pod soudní pečeti olomouckému biskupovi.¹³⁴ Děkan Lautner byl zatčen pomocí velké lsti. Přijal 18. srpna 1680 pozvání svého dávného spolužáka a přítele doktora Jiřího Vojtěcha Winklera na hostinu, která se konala na jeho faře v Mohelnici.¹³⁵ Skvěle se bavili a pili a ke konci hostiny položil Winkler Lautnerovi na talíř úřední rozkaz k zatčení, který měl biskupskou pečeť. Přes protesty byl zatčen a odvezen biskupskými myslivci do vězení na Mírov.¹³⁶

Byl to také velký zlom v Bobligově protičarodějnickém tažení, jelikož se nezastavil ani před kněžími.¹³⁷ Zde byl děkan Lautner vyslýchán, avšak biskup váhal s použitím tortury na kněžiho, bylo proto ze začátku používáno psychického nátlaku. S naprostou samozřejmostí odmítal obžalobu, ve které ho přes třicet lidí usvědčovalo z účastí na černých mších a z dalších zločinů.¹³⁸ Když se Bobligovi nedařilo z něho dostat přiznání, rozšiřoval okruh obviněných mluvících proti Lautnerovi a nechal také prohledat jeho dům, kde našel přes 40 libri prohibiti¹³⁹. V roce 1681 byl Lautner přemístěn zpět do Losin. Boblig poté obviněné nechal, aby vystoupili a konfrontovali děkana Lautnera přímo. Lautner nevěřil, že

¹³¹ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 270.

¹³² Tamtéž, s. 159.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 110.

¹³⁵ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 270.

¹³⁶ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 111–112.

¹³⁷ Tamtéž, s. 110.

¹³⁸ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 270–271.

¹³⁹ Libri prohibiti-zakázané knihy (pozn. autora).

by mu jeho dlouholetí známí a přátelé vmetli nepravdivá obvinění do tváře. K jeho zděšení ale vyslechl obvinění samotného Kašpara Sattlera a jeho dcery. Tito lidé však již prošli torturou a z obav, že dojde k novému mučení, byli ochotni přiznat cokoli a před kýmkoli. Kašpar Sattler ho obviňoval z toho, že měl cizoložný vztah se svou kuchařkou Zuzanou Voglickovou, a i s jeho ženou Marií. Sattlerova dcera Alžběta zas dosvědčila, že byl děkan přítomen při jejich zasnubách s ďáblem a korunoval její matku za královnu čarodějnic na jedné z černých mší.¹⁴⁰ Proces s Lautnerem ovšem pokračoval pomalu, zejména proto, že odmítal obvinění a popíral jejich pravdivost. V roce 1683 byl znovu konfrontován s ostatními obviněními, ale ani to nepomohlo k jeho přiznání. V létě 1683 byl převezen do vězení v Mohelnici. Mezitím byla upálena Marie Sattlerová a Zuzana Voglicková. Později také i další Lautnerovi přátelé, jako Kašpar Satler a jeho dcera.¹⁴¹ Jeho případ se táhl až do roku 1685. Ani děkan Lautner se nakonec nevyhnul tortuře. Stál si za svou nevinou, i když mu drtili prsty i nohy. Ani při mučení na žebříku svou vinu nepřiznal. Podle všeho by měl být po projití torturou bez přiznání viny propuštěn, avšak Boblig řekl, že ďábel mu dodal sílu vše zapřít. Později ho mučil tak dlouho, dokud se Lautner nepřiznal. Lautner se přiznal pouze jednou, a to po dlouhých a strašlivých mukách. Svě přiznání odvolal hned poté, co byl z mučidel sundán. Byl tedy mučen dalších 14 dní, poté všechno přiznal a podepsal přiznání. Lautner krátce na to napsal dopis biskupovi, v tom se ho snažil přesvědčit, že byl nevinný, a že přiznal vinnu na mučidlech, protože měl strach z utrpení, stejně jako jeho přátelé. Biskup byl však již procesy unaven a tak 1. září 1685 podepsal Lautnerovi rozsudek smrti.¹⁴² Lautner až do své popravě svou vinu nepřiznal a obvinění popíral. Následně byl 18. září 1685 odsouzen a ráno před svou popravou degradován. Na tuto událost se přijelo podívat do Mohelnice mnoho významných rodin. Lautnerovi, zarostlému a oblečenému do šedivého taláru, byly cihlou až do krve drhnuty konečky prstů, kdysi posvěcených, aby byly zrušeny účinky kněžského svěcení. Poté byl symbolicky nakopnut, aby se tak naznačilo vyobcování z církve.¹⁴³ Poté byl předán katovi a dovezen před hranici. Když byl připoutáván k hranici, křičel bolestí. Byl mu také přivázán sáček se střelným prachem na krk, aby netrpěl déle, než bylo nutné, avšak operace se střelným prachem nebyla úspěšná a oběť se udusila v kouři

¹⁴⁰ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 112–113.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 120.

¹⁴² FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 272.

¹⁴³ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 115–118.

z hranice. Ti, kteří popravě přihlíželi měli později pochybnosti ohledně viny děkana Lautnera. Upálení šumperského děkana bylo vyvrcholením procesů s čarodějnicemi.¹⁴⁴

6.3 Konec procesů

Dvě vyšetřovací komise ve Velkých Losinách a v Šumperku posílaly další oběti na hranici až do roku 1696. V tuto dobu se však začaly silně projevovat ekonomické důsledky procesů a rostla nedůvěra k Bobligově práci, který mimo jiné usiloval o rozšíření na královské město Olomouc. Avšak olomoučtí konšelé se obrátili na císaře Leopolda I. a s jeho pomocí zastavili Bobligovu činnost.¹⁴⁵ Bez pomoci vrchnosti a bez spoluúčasti jiných úředníků a kněží již nemohl své plány uskutečnit.¹⁴⁶ Boblig v Olomouci v klidu dožil jako zámožný měšťan.¹⁴⁷

V další kapitole bude pozornost směřována na konec legálních procesů v Čechách a přístupu k čarodějnictví v současnosti.

¹⁴⁴ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 119–120.

¹⁴⁵ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 273.

¹⁴⁶ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 130.

¹⁴⁷ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 273.

7 Konec honů na čarodějnice, aneb jak je to s nimi v současnosti?

Tato kapitola popisuje, jak vypadal konec legálních procesů s čarodějnicemi a jak se proměňoval až do dnešní doby. Dále také poukáže na vnímání čarodějnictví jako určitého trendu, zejména na západě, ale také postaví do kontrastu i negativní nahlížení na magii a čarodějnictví, které můžeme najít např. v Africe.

7.1 Konec legálních procesů na čarodějnice v Čechách

Důležitou roli při reformování zastaralých ekonomických, společenských i hospodářských systémů měla i absolutistická vládkyně Marie Terezie. Její reformy, i když ne zcela radikální, měly přinést nový rozváznější pohled na čarodějnice a jejich pronásledování. Jedním z prvních zásahů měl být patent Marie Terezie z 1. března 1755, který mířil proti čarodějnictví a vampyrismu jako takovým. Zdůrazňoval, že se jedná především o pověry a podvody. Dále kritizoval duchovenstvo, které mělo na setrvání těchto pověr veliký vliv. Jednalo se především o tzv. magia posthuma, tedy strašení mrtvými. Duchovní se měli co nejméně vměšovat do takovýchto událostí, a pokud nebylo zbylí, byla možnost si k případu vyžádat posudek lékařů. Tento patent původně platil pro země české a rakouské, ale brzy se podařilo ho rozšířit i na Uhry.¹⁴⁸ Avšak pověra ohledně čarodějnictví přežívala nadále mezi širokým obyvatelstvem. Teprve až s rozvojem školství a osvěty, od konce 18. století, byl zahájen průlom zděděných názorů a pověr. S čarodějnickými procesy se však legálně skoncovalo a co nedokázaly patenty Marie Terezie, dokázal později Josef II. V jeho přijatých opatřeních konečně již nebylo možné najít, jak potrestat mágy a čarodějníky. Avšak přežitky v povědomí lidí nešlo zákonem postihnout, a tak josefinské i pozdější soudy musely řešit četná udání, která podávali zlomyslní lidé na své sousedy, domnělé čarodějníky.¹⁴⁹

¹⁴⁸ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 149–154.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 169.

7.2 Čarodějnictví dnes

Dnes mnoho lidí vnímá čarodějnictví především jako pověru nebo jako magický element v pohádkách, přesto víra v existenci čarodějnic přetrvává jak v pejorativním, tak i pozitivním smyslu.

7.2.1 Pozitivní vztah k magii a čarodějnictví

V západní společnosti se vzrůstá od minulého století trend uctívání sil přírody a vnímání magie kolem nás. Na internetu existuje nezměrné množství knih, článků, videí a kurzů, jak se stát čarodějnicemi, případně jak vykonávat magické rituály a jak se stát součástí této komunity. Dále můžeme pozorovat vlnu tzv. domácích čarodějnic, které věří ve výrobu domácích kouzel na ochranu, podporu vztahů apod., které se těší své popularitě také díky sociálním sítím. Zaměřila bych se v této práci na ty nejznámější. Čarodějnictví samo o sobě je různou kombinací nejznámějších magických systémů jako je Wicca apod.

7.2.2 Wicca

Slovo wicca je keltského původu a znamená čaroděj, nebo také ten co něco tvaruje, ohýbá. Vznik wiccy je pravděpodobně podnícen mimo jiné i dílem britské antropoložky M.A. Murrayové o kultu čarodějnictví v západní Evropě z roku 1921.¹⁵⁰ Jedná se o celkem nedávno vytvořené tajné společenství. Wicca má za svůj cíl navazovat na pohanské tradice a náboženskou praxi předků předkřesťanské Evropy. Pro výchozí zejména tradice keltská a anglosaská, ale můžeme v ní najít i prvky jiných evropských kultur. Svým způsobem můžeme mluvit o Wicce jako o rekonstrukčním čarodějnictví, pro některé je wicca i náboženstvím. Je to také magický systém, který má svou symboliku a rituály.¹⁵¹ Wicca také navrácí kult bohů a sílu ženy a mají v ní mít silnou podstatu i ženské hodnoty. Velice důležitou roli zde hraje také osobní svoboda.¹⁵² Wicca také funguje jako jakási esoterní škola, kde se lidé učí spíše pomocí zážitku. Wicca je má učit konceptu koloběhu života,

¹⁵⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Magie v historii, teorii a praxi*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. Praha: Vodnář, 2009. ISBN 978-80-7439-004-3, s. 105.

¹⁵¹ ACHRER, Jakub. Wicca. In: ZAJÍČEK, Samuel (ed.). *Magie dnes: sborník přednášek*. Praha: Malvern, 2008, s. 207–222. ISBN 978-80-86702-36-0, s. 207–208.

¹⁵² THEA. *Učebnice čarodějnictví a magie: staré rituály a tradice WICCA v praxi: kompletní učební plán s praktickým cvičením a zkouškami*. Olomouc: Fontána, 2008. ISBN 978-80-7336-440-3, s. 55. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:74560bc0-f74a-4cfe-ad45-e8f2cc5b3854>.

včetně znovuzrození. Základním stavebním kamenem Wiccy je tzv. coven, tedy skupina praktikujících čarodějů. Coveny jsou na sobě navzájem nezávislé a mají něco mezi 3 až 13 členy. První wiccanský coven měl vzniknout v 50. letech minulého století a měli ho vést velekněz a velekněžka. Wicca je dnes spíše matrilineární tradicí, proto se často mluví o mateřských a sesterských covenech. Tradice je předávána zejména přes ženy-velekněžky.¹⁵³

7.2.3 Tarot

Do této kolonky bych ráda zařadila tarot, ačkoliv nejde o samotný směr, jako spíš věšteckou pomůcku. Tato pomůcka však je velice rozšířená i na našem území a existuje mnoho lidí, kteří podnikají na základě věštění z karet. Jedná se především o tzv. Crowleyho¹⁵⁴ tarot, který také nemá zrovna dlouhou tradici. Věštění je dáno hlavně současnými magickými příručkami, které popisují a vysvětlují jednotlivé významy karet ve vztazích k práci, osobnímu životu, k času a k sobě či jiným lidem. Tarotové věštění je náročné především z hlediska množství karet (78-81 karet) a jejich významů, které si mučí člověk, jež je vykládá pamatovat. Tarot měl vzniknout původně z hracích karet. A v podobě, v jaké ho známe dnes, měl vzniknout na základě smíchání několika systémů a prvků, například z kabaly, z kosmologických mýtů, a dokonce s prvky psychologie. Tarot obsahuje ženský i mužský princip, čtyři živly a celý tarotový systém má představovat tzv. strom života.¹⁵⁵

7.2.4 Šamanismus a Neošamanismus

Šamanismus je magický, náboženský a kulturní systém, jeden z nejstarších na světě. Je znám po celém světě, v různých obměnách, ale s podobnými principy. Dodnes je využíván tzv. primitivními společnostmi. Šamanem by měl být každý kouzelník, léčitel či duchovní vůdce v dané společnosti. Šamanismus je náboženský jev, který je typicky sibiřský a středoašijský. V této rozsáhlé oblasti je šaman osobou, jež představuje nábožensko-

¹⁵³ ACHRER, Jakub. Wicca. In: ZAJÍČEK, Samuel (ed.). *Magie dnes: sborník přednášek*, s. 208–210.

¹⁵⁴ Aleister Crowley-anglický filozof, cestovatel a mág. Tarot je stěžejním bodem jeho magického systému-Thelémy. (ANTARES, Zuzana. Tarot. In: ZAJÍČEK, Samuel (ed.). *Magie dnes: sborník přednášek*. Praha: Malvern, 2008, s. 179. ISBN 978-80-86702-36-0).

¹⁵⁵ ANTARES, Zuzana. Tarot. In: ZAJÍČEK, Samuel (ed.). *Magie dnes: sborník přednášek*. Praha: Malvern, 2008, s. 175–194. ISBN 978-80-86702-36-0, s. 175–185. Pro srovnání KURT ARAM. *Magie a mystika v minulosti a současnosti*. Praha: Volvox Globator, 2013. ISBN 978-80-7207-892-9.

magickou složku společnosti a je specifický právě ve své zkušenosti s extází. Spolu se šamany může v těchto společenstvích existovat kněz, kouzelník apod. Avšak šaman má tuto specifickou úlohu extatické zkušenosti, a to i ve spojení s duchy.¹⁵⁶

V rámci neošamanismu se jedná převážně o postmoderní techniku. Neošamanismus představuje spojení pohanských zvyklostí s léčitelstvím a s rituály v rámci hnutí New Age. Název neošamanismus získal, aby se odlišil od původního tradičního šamanismu. Hlavním rozdílem mezi neošamany a jinými činiteli v magických hnutích jsou psychedelické a zážitky extáze. Neošamanismus je vyhledáván zejména jako alternativa k tradičním kulturním zvyklostem a napojením se právě na extatickou zkušenost. Neošamanismus je spojen i s některými pohanskými hnutími a rituály.¹⁵⁷

7.2.5 Moderní satanismus

Moderní satanismus má své počátky v 18. století, kdy díky rozmachu osvícenství došlo k zlomu v postoji lidí vůči náboženství. Společenské normy chování začaly ztrácet svou hodnotu, a to mělo za následek tvorbu tzv. klubů pekelného ohně. Náplní těchto klubů byla propagace extrémních podob filozofie individualismu, dále také provokace a sexuální praktiky. Pekelné kluby později zanikly, ale splnily svůj účel, když napomohly ke změně vědomí společnosti. Během 19. století zájem o náboženství značně klesal a lidé zajímali více o politiku. Nový zájem o satanismus opět vzrostl počátkem 20. století v souvislosti s magií. S tímto rozmachem bývá spojováno ve 20. století několik mágů. Aleister Crowley a Gregor A. Gregorius (vl. jménem Eugen Grosche) a Anton Szandor LaVey.¹⁵⁸

Crowley hlásal, že člověk by měl poznat a konat „svou pravou vůli“. Tím bylo myšleno posílení individualismu, poznání sebe sama a naplňování svých možností a schopností. Crowley vytvořil několik satanických děl, z nichž je asi nevíce satanistický Liber LXXVII (nebo také Liber OZ). Některé rituály, které sepsal Gregor A. Gregorius vykazovaly i prvky černé mše, avšak moderní satanismus se dosti lišil od toho tradičního.¹⁵⁹

¹⁵⁶ ELIADE, Mircea. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-153-8, s. 24–26. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b82e8d80-5a11-11e4-97e9-5ef3fc9bb22f>.

¹⁵⁷ LUŽNÝ, Dušan. *Neošamanismus – postmoderní techniky extáze. K současným problémům náboženství. Religio: Revue pro religionistiku*. 1995, roč. 3., č. 2., s. 169–180. ISSN 1210-3640, s. 169–179.

¹⁵⁸ VESELÝ, Josef. *Satanismus: historie, ideologie, současná praxe, česká satanistická scéna*. Praha: Vodnář, 2003. ISBN 80-86226-42-5. s. 48–50. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e7582340-fab0-11e6-91c5-001018b5eb5c>.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 50–51.

Zakladatelem jedné z nejznámějších satanistických organizací je však Anton Szandor LaVey, který v roce 1966 založil v San Francisku První Církev Satanovu. Církev Satanova vznikla z úzkého kruhu okultistů, který se v 60. letech vytvořil okolo Antona a jeho manželky. Podle jeho představ měl satanismus lidem umožňovat naplnění přirozených (zejména sexuálních) tužeb, které se křesťanští představitelé snaží omezovat. I zde byl velice silný důraz na svobodu a idealismus jedince. Proto také roku 1966, o Valpuržině noci, si během satanistického obřadu rituálně oholil hlavu a jmenoval se hlavním veleknězem Církve Satanovy a svou ženu jmenoval hlavní velekněžkou.¹⁶⁰

Pro LaVeje byl ďábel temnou silou, skrytou v přírodě, která by měla řídit přirozený chod světa. Namísto omezování přirozenosti a lidských tužeb měla Církev Satanova nabídnout lidem rozvoj jedince v hrdého, samostatného, silného člověka a také plnohodnotné rituály (včetně křtin a svateb) bez přehnaných náboženských frází. Od 70. let 20. století nabyla církev takové popularity, že měla odnože a pobočky i v Evropě. Mnoho křesťanských skupin si v té době na rostoucí zájem o církev stěžovalo a trápilo je mimo jiné i to, že se Satanská bible měla v knihkupectvích prodávat lépe než ta křesťanská. V roce 1974 dokonce vydal papež prohlášení, že ďábel žije mezi lidmi a roznáší zlo po celém světě.¹⁶¹

7.2.6 Magie chaosu

Významným představitelem magie chaosu je Phil Hine, který podal ucelenou teorii tohoto nového vnímání magie. Je spojena s určitou dekadencí a hnutím gothic. Kombinuje mystiku, rituální praxi a dává důraz na skupinové operace. Hine zde také zkoumá a analyzuje mýtus Cthulhu a Lovecraftovo dílo a upozorňuje na práci s extrémními magickými praktikami.¹⁶²

7.2.7 Spiritismus

Jedná se především o druh lidového okultismu či lidové nekromancie a své kořeny má již ve starověkém nekromancerství. Novodobý spiritismus má svůj základ v události z roku 1848. V severoamerickém městě Hydesville se totiž objevily dvě sestry Foxovy, které

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 65–67.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² NAKONEČNÝ, Milan. *Magie v historii, teorii a praxi*. s. 248

o sobě tvrdily, že jsou média a mají schopnost rozmlouvat s duchy zemřelých.¹⁶³ V domě Foxových mělo docházet k podivným zvukům v nočních hodinách, jako byly údery do nábytku nebo pohyb různých předmětů. Slečny Foxovy, ve víře, že tyto projevy jsou způsobeny nespokojeným duchem, se jednoho dne pokusily s entitou komunikovat. Jedna ze sester uhodila několikrát do stolu a požádala, aby to bylo opakováno. Když se tak stalo, sestry se měli s duchem domluvit na tom, že jeden úder znamenal ne, dva možná a tři ano. Pomocí nejrůznějších otázek se měly dozvědět, že komunikují s duchem podomního obchodníka, který měl v jejich domě před několika lety byl zavražděn a zakopán ve sklepě. Když nedlouho poté dala rodina sklep prozkoumat, tělo nějakého muže zde bylo skutečně nalezeno.¹⁶⁴ I když se tento příběh stal v průběhu let sporným je zřejmé, že poloviny 19. století vzrostl zájem o tvorbu seancí. V seanci se jedná o řízenou komunikaci s duchy za pomoci tzv. medií (lidí schopných se spojit se světem mrtvých).¹⁶⁵ Tento zájem vyústil v to, že se spiritismus začal šířit z USA do Evropy, dále také v tvorbu spiritistické literatury, časopisů a různých spiritistických show.¹⁶⁶ Počet spiritistů posléze dosahoval několika milionů osob.¹⁶⁷ Ve 20. století zájem o spiritismus postupně opadl, i když v určitých zjednodušených formách existuje a je vyhledáván dodnes, avšak již jen v menší míře.¹⁶⁸

7.2.8 Čarodějnictví, jako nástroj ďábla a zlých sil

Základní hypotéza k čarodějnictví v negativním smyslu zní tak, že základy neštěstí postihující lidi jsou sociální. V rámci tradičních společenství bývá čarodějnictví často přímo spojené se zlem, které se projevuje jako absence morálky nebo její převrácení.¹⁶⁹

¹⁶³ Tamtéž, s. 190.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 349.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 349–365.

¹⁶⁶ Díky působení spiritisty Karla Sezemského (1860-1922) se spiritismus objevil i na našem území, a to zejména v Nové Pace, kde Sezemský založil vydavatelství spiritistických knih Spirit. V místním muzeu je možné najít stálou spiritistickou expozici obsahující největší sbírku spiritistických kreseb v Evropě. (Městské muzeum Nová Paka. Expozice spiritismu. *Městské muzeum Nová Paka* [online]. Nová Paka: Městské muzeum Nová Paka [cit. 14. 5. 2021]. Dostupné z: <https://muzeum.cz/stale-expozice/expozice-spiritismu/>).

¹⁶⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Magie v historii, teorii a praxi*, s. 350.

¹⁶⁸ Tamtéž, s.362–365.

¹⁶⁹ BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: globální historie*, s. 39.

Vědci zpozorovali u některých afrických kmenů situace, které jsou nám dobře známé z minulosti. Jedná se o perzekuce domnělých čarodějnic a jejich usvědčení a popravy.¹⁷⁰ Například v červenci 1990 otrásl jihoafrickou vesnicí případ několika úmrtí, kdy 6 mužů mělo zemřít údajně při podivných autonehodách, jeden muž spáchat sebevraždu a žena měla být nalezena mrtvá s mnohočetnými bodnými zraněními. Předseda mládežnické ligy¹⁷¹ se měl k událostem vyjádřit jako k útoku čarodějnic. Ačkoliv bylo obvinění vzneseno ze strany mládežnické ligy, mnoho dospělých přispělo k pronásledování. V prosinci téhož roku bylo obžalováno 34 osob. I přes snahu zastavit zabíjení čarodějnic se tyto případy vyskytovaly i v roce 1994 po prvních svobodných volbách a pádu apartheidu.¹⁷² V Africe je také všeobecně víra v magii i čarodějnictví hodně spojována se sportem, zejména fotbalem. Je zde totiž všeobecná víra v to, že hudba a její vibrace dokáže magickým způsobem ovlivnit průběh nebo atmosféru zápasu.¹⁷³

Stejně jako v minulosti si lidé v Evropě potřebovali vysvětlit přírodní katastrofy spojené s malou dobou ledovou, i dnes v odlehlých částech světa si lidé potřebují vysvětlovat různé podivné události. Podle hypotézy P. Boyera je víra v magii stále všude kolem nás, a to i přes dnešní vědecké poznatky, filozofii a náboženství. Podle jeho teorie sklony k magickému myšlení a jednání vyplývají z tendencí kognitivního systému, který nás vede k zajištění budoucnosti a vyhnutí se nemoci a neštěstí. Žádný z ideových proudů není schopen tuto základní intuici potlačit a vždy před ní v nějakém slova smyslu kapituluje. Magická intuice je podle této teorie přítomná všude kolem nás, ve všech kulturách a s vzájemně podobnými znaky.¹⁷⁴ Čarodějnictví je schopno podat vysvětlení pro nahodilé události, které unikají racionálnímu interpretaci jak z hlediska náboženství nebo ze strany politických ideologií, které spojují lidské činnosti s působením magických sil.¹⁷⁵

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 37.

¹⁷¹ Mládežnická liga-organizace či skupina mladých lidí, zhruba rozmezí věku 13-18 let, kteří představují názory zájmů nejrůznějšího typu. Může se jednat o sportovní, ale i politické organizace. Mládežnická liga, na kterou odkazují v této práci se týká politické mládežnické organizace (pozn. autora).

¹⁷² BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: globální historie*, s. 37–38.

¹⁷³ MARRA, Pedro Silva. a TROTTA, Felipe. Sound, music and magic in football stadiums. *Popular Music*. Vol. 38, no. 1, s. 73–89. ISSN 1474-0095, s. 73. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0261143018000727>.

¹⁷⁴ BOYER, Pascal. Informal religious activity outside hegemonic religions: wild traditions and their relevance to evolutionary model. *Religion, Brain & Behavior*. s. 2–12.

¹⁷⁵ BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: globální historie*. s. 38.

Na téma vnímání čarodějnictví naváže práce v následující kapitole, kde porovná jak novověk, tak i současnost.

8 Porovnání případu čarodějnictví z Velkých Losin a Šumberska s Britskými ostrovy a vnímání čarodějnictví v současnosti: shrnutí a porovnání

V předchozích kapitolách byl nastíněn pohled na magii a čarodějnictví a jak se lišil s danými obdobími. V kapitole o Slovanech byla věnována pozornost démonolatrii a víře v magické praktiky a také prolnutí původní slovanské víry s křesťanstvím (viz kapitola *Magický svět Slovanů*).

V kapitole o středověku byly vykresleny některé ze změn v nahlížení na magii. V raném středověku se církve postupně snaží vystrnadit pohanské zvyklosti a nastolit pouze křesťanskou nauku. Čarodějnictví je zde vnímáno sice jako hřích, ale není hříchem závažným. K honům na čarodějnice dochází spíše až v pozdním středověku, kdy také vznikají nejrůznější příručky a návody, jak čarodějnice hledat a trestat. Stále ale ještě moc nedochází k masovému vraždění čarodějnic a z čarodějnictví může být obviněn jak muž, tak žena (viz kapitola *Magie a čarodějnictví ve středověku*).

To se však mění v Novověku, kdy perzekuce čarodějnic vrcholí. Jednou z pravděpodobných příčin by mohla být i tzv. malá doba ledová, která trvala od 15. do 19. století. Předpokládá se, že to byl důvod změn počasí a na to navazujících neúrod a hladomorů. Od 15. století si lidé začali spojovat změny počasí s čarodějnicemi a okolo roku 1600 tento názor nabral na popularitě. Podle Behringera¹⁷⁶ převzaly čarodějnice během malé doby ledové roli obětních beránek po židech. Čarodějnicím zde byla přisuzována přímá odpovědnost za počasí, neúrodu, neplodnost a také za tzv. nepřírozené choroby. Paralelně s koncem malé doby ledové a lepším vysvětlením výkyvů počasí čarodějnictví ze seznamu zločinů postupně vymizelo¹⁷⁷. Také zde je již vnímaná jako čarodějnice spíše žena nežli muž (viz kapitoly *Novověké čarodějnice pevninské Evropy* a *Novověké čarodějnice na Britských ostrovech*).

V novověkých Čechách k mnoha případům nedocházelo, spíše šlo o jednotlivé případy. K jediným větším pronásledováním čarodějnic podobným těm v zahraničí docházelo v 17. století ve Slezsku (viz kapitola *Případy čarodějnic v českých zemích*). Speciálním případem pronásledování čarodějnic se pak stávají procesy z Velkých Losin a

¹⁷⁶ Tamtéž, 160–170.

¹⁷⁷ Tamtéž, 179–180.

Šumperska, které probíhaly od 80. let 17. století, do 90. let 17. století (viz kapitola *Temná historie Losinských procesů*).

8.1 Porovnání procesů z Velkých Losin a Šumperska s procesy z Britských ostrovů

Pokud by se porovnaly procesy, které vedl Jindřich Boblig ve Velkých Losinách a na Šumpersku s jinými procesy, ať už v zahraničí nebo i například s procesy ve Slezsku, můžeme si všimnout jak několika podobností, tak i odlišností. Podobné si byly případy ve strachu obyvatelstva z čarodějnictví a kouzel. Dále pak s průběhem výsledků a používáním práva útrpného, kdy obžalovaní v bolestech obviňovali další a další známé, jen aby jejich utrpení skončilo. To, v čem tento případ však může být zcela speciální je motivace nejvyššího soudce, Bobliga. Byl to zkušený inkvizitor, který působil především ve Slezsku. V době jeho předvolání to byl aktivní šedesátník, který se velice rád chopil příležitosti se na případech obohatit. Může to být člověku zřejmé zejména z toho, jak dlouho a vehementně se domlouval s losinským hejtmanem na výplatě, dietách a dalších výdajích, které se postupně zvedaly.¹⁷⁸

Z Velkých Losin se posléze Bobligova pozornost přesunula i do Šumperska, kam padala další a další obvinění. Ze Šumperska se několik obvinění týkalo i řady významnějších a majetnějších měšťanů a také jednoho místního duchovního. Důvodem mnoha obvinění mohlo být zejména to, že na mučení byli lidé schopni udat kohokoliv, včetně milovaných členů rodiny nebo jednoduše těch, jejichž jméno znali. Boblig podle všeho měl své výsledky cílit na Šumperské občany, aby svůj vliv mohl rozšířit i na toto město.¹⁷⁹

Avšak je často mylně uváděno, že Boblig záměrně mířil výsledky na bohaté měšťany. Nikde nebylo dokázáno, že by se na jejich majetku mohl obohatit, protože jejich majetek často podléhal dědickému právu nebo z nich byly vyplaceny soudní procesy. Mnoho rodin

¹⁷⁸ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 98–103. Pro srovnání NEUBAUEROVÁ, Michaela a POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře: o historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy = Raport o niewierze: o historii procesów czarownic Śląska i Północno-Zachodnich Moraw = Die Nachricht vom Unglaube: von der Geschichte der Hexenprozesse in Schlesien und im Nord-westen von Mähren*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3, s. 3. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:342e5150-5831-11e4-8b11-005056827e51>.

¹⁷⁹ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18. století*, s. 98.

obviněných se díky výlohám dostalo na mizinu. Z průzkumu obětí těchto procesů také vyplývá, že zhruba 80 % obětí byli nemajetní lidé.¹⁸⁰ Dalším rozdílem je také to, že inkvizitor Boblig se nebál obvinít ani lidi z řad kněžích, jako to bylo s děkanem Lautnerem. Viděl v Lautnerovi odpůrce, kterého bylo potřeba se zbavit, proto úspěšně přenesl obvinění i na něho.¹⁸¹ Boblig se snažil kvůli dobře vynášející činnosti procesy co nejvíce protahovat, což se mu dařilo až do poloviny 90. let 17. století.¹⁸² Když se však se snažil rozšířit procesy i do města Olomouc, byl ve svém snažení zastaven císařem. Boblig poté v Olomouci poklidně dožil a užíval si svého nabytého bohatství. Podle matričních údajů města Olomouce se dožil 87 let.¹⁸³

8.1.2 Britské ostrovy v kontrastu k procesům z Velkých Losin a Šumperska

Při položení případů v Anglii a zejména ve Skotsku do kontrastu s našimi nejznámějšími procesy si musíme všimnout mnoha odlišností. V první řadě čarodějnické procesy z Losin a Šumperska započaly víceméně o celé století později, než bylo vyvrcholení čarodějnických perzekucí na Velké Br britských ostrovech. Zde tedy mluvíme zejména o druhé polovině století 16. až zhruba do 20. let století 17., kdežto losinské procesy probíhaly na sklonku 17. století. Ve Velké Británii tedy byly podle klimatologických teorií perzekuce silně ovlivněny malou dobou ledovou a jejími důsledky (prudké změny počasí, ochlazení, neúroda, morové rány apod.), kdežto v Losinách, ačkoliv případy začaly zneuctěním hostie, pokračovaly převážně díky ambicióznosti a nenasytosti hlavního inkvizitora Bobliga. Takže mezitím, kdy v Anglii a ve Skotsku umíraly na hranicích čarodějnice po desítkách, v českých zemích, až na výjimky, platili životem za čarodějnictví spíše jednotlivci a jejich smrt zpravidla nebyla spouštěčem dalších hromadných obvinění. Dalším velkým rozdílem bylo to, že ve Skotsku nebo v Anglii, byly procesy značně podporovány ze strany panovníků. Skotský král Jakub byl dokonce zastáncem velice horlivým a sám napsal příručku, jak s čarodějnicemi nakládat. Kdežto v našich zemích panovníci zase tak horlivou snahu o vymýcení čarodějnic neprojevovali. Avšak i u nás byla za čarodějnictví velice často trestem

¹⁸⁰ NEUBAEROVÁ, Michaela a POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře: o historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy*, s. 36.

¹⁸¹ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 270.

¹⁸² NEUBAEROVÁ, Michaela a POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře: o historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy*, s. 36.

¹⁸³ Tamtéž, s. 37.

smrt. Dalším rozdílem bylo i to, že masové pronásledování čarodějnic bylo vyvoláno i náboženskými rozepřemi a touhou po popularitě panovníků u jejich lidu. (Viz kapitoly *Novověké čarodějnice ve Velké Británii* a *Temná historie Losinských procesů*).

8.2 Porovnání vnímání čarodějnictví v současnosti

Při porovnávání kapitoly o současném vnímání čarodějnictví s kapitolami o čarodějnictví ve středověku a novověku si můžeme všimnout mnoha zajímavých skutečností. Zejména toho, že v západní kultuře je buď čarodějnictví bráno za pověru nebo vnímáno pozitivně a spíše jako životní filozofii, díky které se mnoho lidí navrací zpět k pohanským naukám a magickým rituálům. Zde jsou čarodějnice vnímány jako průvodkyně životem, rádkyně, léčitelky a kněžky. Na druhé straně můžeme pozorovat především v odlehlejších oblastech (jako např. Jižní Africe) strach z čarodějnic velice podobný tomu, který zažívala Evropa v novověku. Pravděpodobně je to způsobeno tím, že africké státy jsou často silně věřící, kde se často kombinuje křesťanská víra s pověrami (viz Zíbrtovy knihy). Zde pak existují jak čarodějnice v podobně škodících lidí, ale také různí léčitelé, kteří jsou v úctě pro jejich znalosti léčitelství a obranných kouzel. (viz kapitola *Konec honů na čarodějnice: jak je to s nimi v současnosti?*).

V současnosti je v západní společnosti čarodějnictví bráno něco jako koníček, náboženství anebo dokonce i životní styl. Avšak toto vnímání se posunulo do symbolické roviny. Často můžeme vidět komunity moderních čarodějnic, které pořádají i různá setkání nebo obřady. Někteří lidé považují čarodějnictví za živnost a pomocí různých kouzel nebo magických předmětů (např. svíček se specifickým tvarem jako je falus nebo srdce) pomáhají jiným lidem získat to, po čem touží.¹⁸⁴ V Evropě však můžeme vidět i čarodějnictví s delší tradicí, které však vychází z novověkých pověr. Zde je řeč o rumunských čarodějnicích, které své čarodějnické vědomosti předávají z matky na dceru nebo případně z tchýně na snachu. Pomocí zaklínadel, lektvarů a jiných výrobků mají celkem slušné živobytí, které nepodléhá daním, a to z toho důvodu, že se rumunská vláda obává prokletí ze stran čarodějnic, které by ji mohly proklít, kdyby jejich podnikání mělo být státem zdaněno.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Sabrina the Millennial Witch. In: *Youtube* [online]. 17. 1. 2018 [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné z: <https://youtu.be/X1g3CYbssw>. Kanál uživatele trully.

¹⁸⁵ Casting curses and Love Spells with the Most Powerful witches in Romania. In: *Youtube*. [online]. 31. 10. 2016. [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné z: <https://youtu.be/NVICd8ntt8g>. Kanál uživatele VICE Life.

9 Koncept čarodějnic a čarodějnictví v literárních dílech

Hony na čarodějnice a perzekuce čarodějnic provázela lidstvo několik století, není proto divu, že vzniklo mnoho klasických děl s motivy čarodějnictví a perzekucí čarodějnic. V této kapitole zmíním podle mého názoru jedny z těch nejznámějších knih a vyzdvihnu klíčové prvky čarodějnictví.

9.1 Literatura světová

9.1.1 Nathaniel Hawthorne – Šarlatové písmeno

Román o mladé ženě, která porušila puritánské zvyklosti. Její osudy se odehrávají v Americe zhruba v polovině 17. století. Hlavní hrdinka Hester odmítá puritánské zvyklosti a odjede do Anglie, kde má poměr s knězem. Z tohoto svazku se jí narodí dcera. Když se Hester vrátí zpět do Ameriky, odmítá prozradit jméno otce a je tak poté odsouzena a vyloučena z komunity, protože se lidé bojí původu dítěte. Děj se odehrává před hrůznými Salemskými událostmi, ale i tak zde můžeme vidět prvky strachu z čarodějnic a také perzekuci člověka na okraji společnosti. Dále také nalezneme koncept představy d'ábelského dítěte. Dílo odkazuje také na to, jak fungoval koncept a představy puritánství a jaké mohly být následky nedržení se pravidel a zvyklostí.¹⁸⁶

9.1.2 Victor Hugo – Chrám Matky Boží v Paříži

Román odehrávající se v Paříži 15. století vypráví příběh hned několika postav, ošklivého zvoníka Quasimoda, krásné cikánské tanečnice Esmeraldy a záludného kněze Frolla. Motivem čarodějnictví v této knize je žárlivé obvinění Esmeraldy z čarodějnictví a její poprava pramenící ze sexuální frustrace kněze Frolla a pověřivých představ obyvatelstva.¹⁸⁷

¹⁸⁶ HAWTHORNE, Nathaniel. *Šarlatové písmeno*. V Praze: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-060-3.

¹⁸⁷ HUGO, Victor. *Chrám Matky Boží v Paříži*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1764-2.

9.1.3 Otfried Preussler – Čarodějův učeň

Příběh, který zpracovává lužickou legendu o Krabatovi. Děj knihy se odehrává v 18. století a pojednává o osudech mladého chlapce, Krabata. Osud Krabata zavede do Černého mlýna, kde později vchází do služby spolu s dalšími jedenácti mladými chlapci a postupně se učí černé magii. Brzy si všímá různých podivností ve mlýně. Nikdo nevozí obilí a mlýn navštěvuje pouze jeden záhadný černý mlynář (d'ábel), který se stane Krabatovým mistrem. Všichni učni mají s d'áblem smlouvu, a proto na Nový rok musí pokaždé zemřít jeden z učňů. To se Krabatovi nelíbí a o to rychleji se učí praktikám černé magie, aby mohl jejich smrt pomstít s pomocí své milé z blízké vesnice.¹⁸⁸ Ačkoliv se jedná o lužickou legendu, postava černého mlynáře je známá v příbězích po celé Evropě.

Zde může čtenář vidět dualistické pojetí dobra a zla, kdy postavy bývají buď kladné (Krabat a jeho přátelé) nebo zosobňují zlo (např. d'ábel). Motivy nám dobře známé z čarodějnictví jsou smlouva s d'áblem, snaha se ze smlouvy vykoupit a boj dobra se zlem. Dále pak praktiky typické pro černou magii jako schopnost proměnit se ve zvíře nebo magicky zpracovávat obilí.

9.1.4 J. K. Rowlingová – série Harry Potter

Dnes již notorický známý fantasy příběh o mladém čarodějovi Harrym Potterovi a jeho přátelích. Fiktivní příběh, kde je na magii pohlíženo v pozitivním slova smyslu a kde čarodějové doopravdy existují, skryti před obyčejnými lidmi. Mladý Harry, který přežil útok nejhoršího černokněžníka všech dob, Lorda Voldemorta a chodí do magické školy V Bradavicích. Zde se učí čarovat a prožívá nejrůznější dobrodružství. Zároveň také je předurčen k boji s Pánem zla.¹⁸⁹

Zde je motiv čarodějnictví vyobrazen, jako dar, se kterým se rodí zhruba 1% populace na světě a kde existuje celý skrytý magický svět s vládou a zákony po boku toho normálního, nemagického. Dále je zde vyobrazen klasický boj dobra se zlem.

¹⁸⁸ PREUSSLER, Otfried. *Čarodějův učeň*. Vyd. 2. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-720-3553-3.

¹⁸⁹ ROWLINGOVÁ, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců*. 7. vyd. Praha: Albatros, 2010 ISBN 978-80-00-02756-2.

9.1.5 Roald Dahl – Čarodějnice

Dětská hororová kniha z pera známého britského spisovatele Roalda Dahla vypráví příběh malého chlapce, který naruší sjezd zlých čarodějnic a který je za trest proměněn v myš. Zde jsou čarodějnice vykreslené jako zlé a ohybné ježibaby, které nosí obleky, aby vypadaly jako normální lidé.¹⁹⁰ Jedná se o stereotypizaci pohádkových představ čarodějnic, jakožto záporných magických bytostí, které škodí lidskému druhu a jsou ohrožením zejména dětem.

9.2 Literatura česká

9.2.1 Václav Kaplický – Kladivo na čarodějnice

Asi nejznámější český historický román týkající se honů na čarodějnice od Václava Kaplického z roku 1963 celkem věrně popisuje procesy z 80. až 90. let 16. století pod vedením inkvizitora Jindřicha Františka Bobliga z Edeldstadu, které probíhaly na panství Velké Losiny, na Šumpersku a v okolí.¹⁹¹ Zde jsou klasické motivy strachu z čarodějnic a pověřčivost. Čtenář zde získá celkem věrohodnou představu o tom, jak v tehdejší době zhruba probíhaly čarodějnické procesy včetně práva útrpného a jaký vliv mělo mučení na psychiku člověka. Za zmínku stojí i velice povedený stejnojmenný film, který se věrně drží vyobrazením v této knize.

Tato kapitola vyzdvihla některá nejznámější díla z české i světové literatury, které si alespoň nějakým způsobem hrají s myšlenkou čarodějnictví, jak již v pejorativním, tak i pozitivním smyslu.

Následující a již poslední kapitola navrhne možné využití tématu čarodějnictví ve výuce ZSV.

¹⁹⁰ DAHL, Roald. *Čarodějnice*. Praha: Euromedia, 2017. Pikola. ISBN 978-80-7549-377-4.

¹⁹¹ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na Čarodějnice*. V českém klubu 2. vyd. Praha: Český klub, 2007. ISBN 978-80-86922-00-3.

10 Možné didaktické využití tématu čarodějnictví ve společenských vědách

Fenomén čarodějnictví je velice atraktivní téma jako takové a spadá do vícero okruhů výuky. Ve výuce společenských by mohlo jít o zajímavé a užitečné téma. V rámci výuky ZSV by toto téma mohlo být využito spíše jako seminář na středních školách, v rámci povinně volitelných předmětů ZSV, které si mnoho studentů na středních školách s maturitními obory volí ve 3. ročníku jakožto doplňkové studium k přípravě na maturitu. Seminář s touto tematikou by mohl nabídnout doplňkový kulturní, ekonomický a sociální náhled na společnost a její pojem čarodějnictví v průběhu věků.

Dále by seminář rozhodně mohl nabídnout dva pohledy na čarodějnictví. Jeden v rámci kritického myšlení a vědeckého podvědomí a do kontrastu by k tomu bylo přidáno tzv. magické myšlení.

Dále by také bylo v semináři probíráno formování čarodějnictví až do současnosti z hlediska historie nebo zobrazení čarodějnictví v umění. Dále by v semináři mohla být otevřená možnost debatování nad různými částmi tohoto tématu. Téma čarodějnictví by studentům semináře mohlo být prospěšné zejména tím, že by si mohli udělat představu jak ve spojitosti s historií, tak i naší kulturou.

10.1 Návrh metodického listu

Jako návrh metodického listu zde předkládám list z událostí z oblasti Velkých Losin a Šumperska. Výběr případu Velkých Losin a Šumperska je z toho důvodu, že se zde udály jedny z nejslavnějších českých procesů s čarodějnicemi. Studenti se dozvědí o tamních procesech, budou se moci v rámci semináře o tématu diskutovat a aktivně se do výuky zapojit.

	Obecné informace o lekci
Název vyučovací hodiny:	Čarodějnické procesy ve Velkých Losinách a na Šumpersku
Průřezové téma:	Víra v čarodějnice, magii a ďábla a její důsledky
Tematický okruh průřezového tématu:	Výchova k myšlení v Evropských a Globálních souvislostech
Věková kategorie/ Komu je lekce určena:	Studenti středních škol s maturitou
Čas potřebný k realizaci:	2 vyučovací hodiny (dvouhodinová výuka)
Vzdělávací cíle v oblasti rozvoje klíčových kompetencí žáků:	<p><u>Kompetence komunikativní:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - práce s dialogem - schopnost komunikovat ve skupině <p><u>Kompetence k řešení problémů:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - kriticky se zamyslet nad danou problematikou - opřít své myšlenky o v hodnou argumentaci a fakta <p><u>Kompetence sociální a personální:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - porozumění dané problematice - respektování názoru ostatních
Přínosy pro osobnostní rozvoj žáků:	<ul style="list-style-type: none"> - student rozumí důsledkům procesů na českém území - dokáže sám vysvětlit, jak problematiku z hlediska náboženského, sociálního i historického
Klíčové pojmy vztahující se k tématu lekce:	Čarodějnice, čarodějnictví, procesy, inkvizice, inkvizitor, právo útrpné, ďábel, černá magie, náboženství, katolická církve
Podtémata k dané problematice:	<ol style="list-style-type: none"> 1) Čarodějnické procesy kontinentální Evropy 2) Čarodějnické procesy mimo Evropu 3) Satanismus 4) Pohanství, rituály, magie

	<p>5) Čarodějnické procesy v novověku</p> <p>6) Čarodějnictví 21. století</p>
Realizace hodiny:	<p>V hodině by se žáci seznámili s historií procesů z Velkých Losin a Šumperska. V první části výuky by jim byla puštěna scéna z filmu Kladivo na čarodějnice. Následně na to, by byl krátký brainstorming k tématu, kdy by studenti určovali, čeho se problematika bude týkat. Cca 20 min.</p> <p>V druhé části by byli studenti formou prezentace a frontální výuky seznámeni se základními fakty. Na to by ihned navázala diskuse na danou problematiku. Cca 30 min.</p> <p>V další části hodiny byl prostor pro aktivity spojené s problematikou (např. pracovní listy INSERT ve skupinách nebo i samostatně). Poté by opět proběhla diskuse ohledně zjištěných nových informací. Cca 20 min.</p> <p>V poslední části hodiny by se učitel se studenty vrátil k předešlému brainstormingu a společně s nimi by určil, které z předem napsaných věcí se k tématu stále hodí, které je potřeba doplnit nebo naopak vyškrtnout. Dále by učitel se studenty vytvořil myšlenkovou mapu z probíraného tématu.</p> <p>Poté by byl prostor na dodatečné dotazy a doporučení tematické literatury a jiných zdrojů informací.</p> <p>V úplném závěru by byla reflexe hodiny jak ze strany studentů, tak ze strany vyučujícího. Cca 20 min.</p>
Typy výukových metod:	<p>Slovní metoda-Přednáška</p> <p>Metoda slovní dialogická-Heuristická metoda, tázání se, diskuse</p> <p>Participativní metoda (brainstorming, práce s pracovním listem ve skupině)</p>

	Metoda kritického myšlení-INSERT pracovní list
Vyučovací proces:	<p>Motivace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vnitřní (je potřeba znát historii k tomu, aby se předešlo jejímu opakování) - vnější (správné pochopení dané problematiky) <p>Expozice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - studenti si osvojují poznatky daného tématu, seznamují s problematikou i s důsledky <p>Fixace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - studenti si upevňují poznatky pomocí diskuse a aktivit <p>Diagnóza:</p> <ul style="list-style-type: none"> - reflektováním se studenty, diskusí (učitel tak zjistí, nakolik jsou studenti s problematikou seznámeni) <p>Aplikace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aplikací i do jiných předmětů, spojování si historických souvislostí

10.2 Návrh projektového vyučování

V rámci semináře by byla možná i realizace celodenního skupinového projektu. Nejlépe v druhé polovině školního roku, kdy by studenti byli seznámeni s řadou událostí týkající se čarodějnic. Studenti by utvořili několik skupin. Následně by každá skupina vybrala, co za téma bude zpracovávat. Možná témata by si studenti vybírali na základě předchozí diskuse s učitelem, kdy by se studenti i učitel shodli na výběru předem zvolených témat. Skupiny by posléze na základě vybrané tematiky (např. socioekonomické dopady čarodějnických procesů na společnost dané doby) vytvořily veliký poster, ve kterém by zpracovaly své téma. Stylizace by byla již na nich. Studenti by si mohli vyhledávat informace na internetu, případně s dostupnou, předem pro tento účel vybranou literaturu. Na základě nasbíraných informací a vytvořeného posteru, by se poté vystřídali v prezentacích svých témat. Vysvětlili by, proč si téma zvolili, hlavní problematiku a k jakým došli závěrům v rámci problematiky. V rámci každé skupiny by byl následný prostor pro dotazy.

Po prostřídání všech skupin by učitel zahájil závěrečnou diskusi a hodnocení projektového dne. Samotné postery by mohly být následně vystaveny v prostorách školy.

Závěr

Ačkoliv pohledy na čarodějnictví a magii byly v průběhu historie různorodé, nějaký systém víry v magii a vyšší síly tu byl a stále přetrvává. Lidstvo odnepaměti mělo potřebu si vysvětlit nejrůznější jevy, na které pouhá logika nestačila. A často byly na opačných škálách měřítka. Čarodějnictví bylo spojeno jak s velkou oblibou, tak i s obrovským strachem a hysterií. A lidé ze strachu dokážou páchat opravdu hrůzné a nepředstavitelné věci. Proto má čarodějnictví i velice krvavou historii.

Práce nastínila a také vysvětlila různorodé pohledy na fenomén čarodějnic, čarodějnictví a magie v různých etapách lidstva.

V kapitole o Slovanech byl vysvětlen základní systém pohanské víry a uctívání magie a jejích představitelů a rituálů. Také bylo ukázáno, jak vypadalo v raném středověku spojení pohanské víry s křesťanskou a pohled křesťanských kněží na pohanskou magii a rituály.

Dále v kapitole o magii středověku byl tento pohled v raném středověku rozšířen. Bylo zde vysvětleno, že i přes počáteční tolerování pohanských rituálů narůstal čím dál větší odpor, který v kapitolách o novověkých čarodějnicích vyústil v naprostou protičarodějnickou hysterii a následné masové hony na čarodějnice, které si vyžádaly tisíce obětí. K přehledu novověkých čarodějnic na našem území a pevninské Evropě byl záměrně přidán i pohled na novověké čarodějnice Anglii a Skotsku, a to z důvodu určitého kontrastu a vytvoření celistvého evropského obrazu čarodějnických perzekucí.

V Kapitole případů čarodějnic na našem území bylo vysvětleno, proč nedocházelo k tolika masovým honům a perzekucím jako například v sousedním Německu a proč to byly zejména jednotlivé případy. Avšak ani na našem území se nedalo vyhnout několika masovým honům, a to hlavně ve Slezsku. Dále byl popsán notoricky neznámější český případ honu na čarodějnice, který se odehrál v posledních dvou dekádách 17. století. Jednalo se o případy čarodějnictví ve Velkých Losinách a na Šumpersku, které byly pod vedením zkušeného inkvizitora Jindřicha Františka Bobliga s Edelstadtu, kterýžto se nebál obvinít jak bohatší měšťanstvo, tak i samotného kněze. V jedné z dalších kapitol byla i snaha o porovnání rozdílů mezi případem z Losin a ostatními případy, a především o záměrech inkvizitora Bobliga.

V práci bylo uvedeno také současné nahlížení na magické rituály, praktikování magie a čarodějnictví v současné době a také neznámější směry v uctívání magie.

V předposlední kapitole byla možnost se dozvědět, která literární díla se zabývají ideou čarodějnictví a magie. A v poslední kapitole se práce zabývá možnostmi využití tématu čarodějnictví ve výuce společenských věd.

Seznam použitých zdrojů:

Použitá literatura:

ACHRER, Jakub. Wicca. In: ZAJÍČEK, Samuel (ed.). *Magie dnes: sborník přednášek*. Praha: Malvern, 2008, s. 207–222. ISBN 978-80-86702-36-0.

ANTARES, Zuzana. Tarot. In: ZAJÍČEK, Samuel (ed.). *Magie dnes: sborník přednášek*. Praha: Malvern, 2008, s. 175–194. ISBN 978-80-86702-36-0.

BEHRINGER, Wolfgang. *Čarodějnictví: globální historie*. Praha: XYZ, 2016. ISBN 978-80-7388-760-5.

BERANOVÁ, Magdalena. *Slované*. Druhé vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 2015. Historická řada. ISBN 978-80-7277-538-5.

DAHL, Roald. *Čarodějnice*. Praha: Euromedia, 2017. Pikola. ISBN 978-80-7549-377-4.

DELUMEAU, Jean. *Strach na Západě ve 14.–18. století: obležená obec: II. Vládnoucí kultura a strach*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-208-9. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5fc41940-22b9-11e6-918e-5ef3fc9ae867>.

ELIADE, Mircea. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-153-8, s. 24–26. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b82e8d80-5a11-11e4-97e9-5ef3fc9bb22f>.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka, 1999. ISBN 80-86182-91-6. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f234e890-37a6-11e4-90aa-005056825209>.

FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-697-5. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:59ab8720-2184-11e3-b62e-005056825209>.

HAWTHORNE, Nathaniel. *Šarlatové písmeno*. V Praze: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-060-3.

HUGO, Victor. *Chrám Matky Boží v Paříži*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1764-2.

HUTTON, Ronald. *The witch: a history of fear, from ancient times to the present*. New Haven: Yale University Press, 2018. ISBN 978-0-300-23867-9.

CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: A. Skřivan, 2007. Karavela, sv. 3. ISBN 978-80-86493-22-0.

KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na Čarodějnice*. V českém klubu 2. vyd. Praha: Český klub, 2007. ISBN 978-80-86922-00-3.

KIECKHEFER, Richard. *Magic in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. ISBN 0-521-31202-7.

KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.–18.století*. Praha: Horizont, 1973. ISBN 40-038-73.

KROPEJ, Monika. *Supernatural Beings from Slovenian Myth and Folktales*. Ljubljana: ZRC Publishing, 2012. ISBN 978-961-254-428-7.

KURT ARAM. *Magie a mystika v minulosti a současnosti*. Praha: Volvox Globator, 2013. ISBN 978-80-7207-892-9.

LUŽNÝ, Dušan. *Neošamanismus – postmoderní techniky extáze. K současným problémům náboženství*. *Religio: Revue pro religionistiku*. 1995, roč. 3., č. 2., s. 169–180. ISSN 1210-3640.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

MAIELLO, Giuseppe. *Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-724-5.

Malleus maleficarum – Kladivo na čarodějnice. Přeložila Jitka LENKOVÁ Praha: Otakar II., 2000. ISBN 80-86355-82-9.

MARRA, Pedro Silva. a TROTTA, Felipe. Sound, music and magic in football stadiums. *Popular Music*. Vol. 38, no. 1, s. 73–89. ISSN 1474-0095. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0261143018000727> .

MUCHEMBLED, Robert a NAŠINEC, Jiří. *Magie a čarodějnictví v Evropě od středověku po současnost*. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-7207-035-5. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cec62b9a-9f52-4f74-a51e-ee31acbb78da>.

NAKONEČNÝ, Milan. *Lexikon magie*. Praha: Ivo Železný, 1993. s. 63. ISBN 80-237-0090-1. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:97220640-319f-11e7-a77b-001018b5eb5c>.

NAKONEČNÝ, Milan. *Magie v historii, teorii a praxi*. 2., podstatně přeprac. a rozš. vyd. Praha: Vodnář, 2009. ISBN 978-80-7439-004-3.

NEUBAUEROVÁ, Michaela a POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře: o historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy = Raport o niewierze: o historii procesów czarownic Śląska i Północno-Zachodnich Moraw = Die Nachricht vom Unglaube: von der Geschichte der Hexenprozesse in Schlesien und im Nord-westen von Mähren*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3, s. 3. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:342e5150-5831-11e4-8b11-005056827e51>.

NEUBAUEROVÁ, Michaela. *Čarodějnické procesy na Jesenicku*. Vimperk: Víkend, 2020. ISBN 978-80-7433-299-9.

PREUSSLER, Otfried. *Čarodějův učeň*. Vyd. 2. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-720-3553-3.

ROWLINGOVÁ, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců*. 7. vyd. Praha: Albatros, 2010 ISBN 978-80-00-02756-2.

ŠINDELÁŘ, Bedřich a MÉZL, Zdeněk. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.–17. století*. Praha: Svoboda, 1986. ISBN 25-001-86. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9c32b990-bd8b-11e2-9592-5ef3fc9bb22f>.

THEA. *Učebnice čarodějnictví a magie: staré rituály a tradice WICCA v praxi: kompletní učební plán s praktickým cvičením a zkouškami*. Olomouc: Fontána, 2008. ISBN 978-80-7336-440-3. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:74560bc0-f74a-4cfe-ad45-e8f2cc5b3854>.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Mýty kmene Čechů: (7. – 10. století): tři studie ke „starým pověstem českým“*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Česká historie, sv. 11. ISBN 80-7106-646-X.

VÁŇA, ZDENĚK. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-187-6.

VESELÝ, Josef. *Satanismus: historie, ideologie, současná praxe, česká satanistická scéna*. Praha: Vodnář, 2003. ISBN 80-86226-42-5. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e7582340-fab0-11e6-91c5-001018b5eb5c>.

ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku =: Indiculus superstitionum et paganiarum*. 2. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0511-0.

Elektronické zdroje:

BOYER, Pascal. Informal religious activity outside hegemonic religions: wild traditions and their relevance to evolutionary model. *Religion, Brain & Behavior*. 2019, s. 1–14. ISSN 2153-5981, s. 2–12. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/2153599X.2019.1678518>.

Městské muzeum Nová Paka. Expozice spiritismu. *Městské muzeum Nová Paka* [online]. Nová Paka: Městské muzeum Nová Paka [cit. 14. 5. 2021]. Dostupné z: <https://muzeum.cz/stale-expozice/expozice-spiritismu/>.

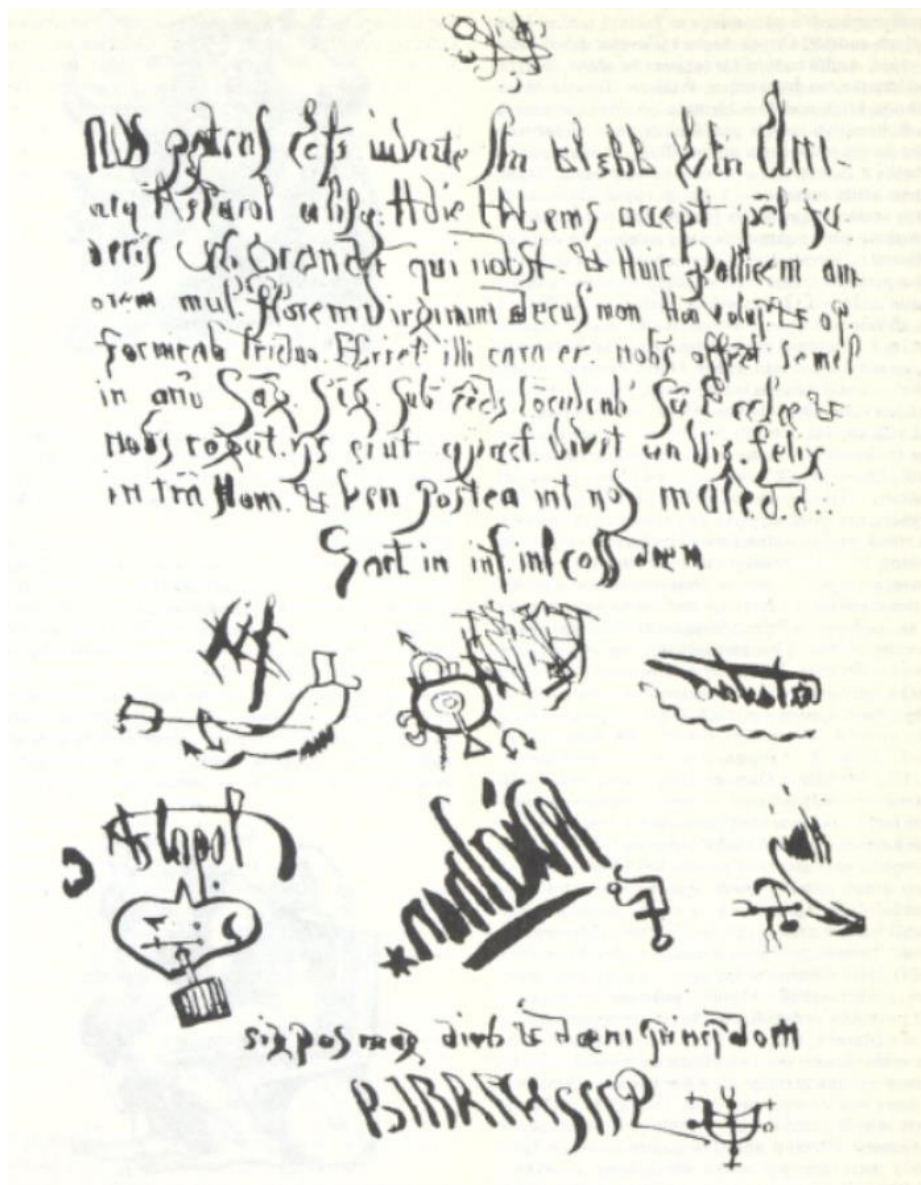
Sabrina the Millennial Witch. In: *Youtube* [online]. 17. 1. 2018 [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné z: <https://youtu.be/X1g3CYbssw>. Kanál uživatele truly.

Casting curses and Love Spells with the Most Powerful witches in Romania. In: *Youtube*. [online]. 31. 10. 2016. [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné z: <https://youtu.be/NVICd8ntt8g>. Kanál uživatele VICE Life.

Přílohy

Příloha A.

Kopie smlouvy mezi d'áblem a jistým Urbanem Grandierem

192

¹⁹² NAKONEČNÝ, Milan. *Lexikon magie*. Praha: I. Železný, 1993. ISBN 80-237-0090-1., s. 63. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:97220640-319f-11e7-a77b-001018b5eb5c> .